

Teil des spätgotischen Westflügelbaus (Abb. 5/A,B; 7). Im Nordflügel wurden in Verschüttung des späteren Gewölbes Reste des achteckigen Küchenschornsteins, eines Teils der wohl um die Wende des 15. und 16. Jahrhunderts errichteten Küche freigelegt (Abb. 8; 10/B). Im östlichen Vorfeld der Burg identifizierte man eine mit Außengraben befestigte Fläche. Es handelt sich wahrscheinlich um Reste eines in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts der Burg angefügten Truppenlagers (Abb. 2/E; 9; 10).

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Malenovice (Teil der Stadt Zlín), Burg, Gesamtansicht des Burgkerns von Süden, Aquarell, 1926, gut dargestellte Lage sowie bizarre Gestalt der Burg, Autor František Záhorský-Ziegelheim (Sammlung Museum Komenského [Komenius-Museum] Píseň).

Abb. 2: Malenovice, Burg: A – Grundriss der Burg, Beschriftung laut Text; B – Burgkern, Grundriss vom Erdgeschoss, Baualtersplan (1 – 2. Hälfte des 14. Jahrhunderts; 2 – Mitte des 15. Jahrhunderts; 3 – Ende des 15. Jahrhunderts; 4 – um die Wende des 15. und 16. Jahrhunderts; 5 – 1. Hälfte des 16. Jahrhunderts; 6 – späteres Mauerwerk; 7 – Gelände im Schnitt); a-d Bezeichnung einzelner Fundorte laut Text (alle Fotos, Zeichnungen und Auswertungen R. Vrla, 2018, falls nicht anders angegeben).

Abb. 3: Malenovice, Burg, östliche Burgkernstirn: A – Ansicht von Nordosten, links der Strebe Pfeiler – 1. Hälfte des 20. Jahrhunderts; B – Felsenaustritt mit Resten vom amorphem Mauerwerk, Ansicht von Südosten – 1990er Jahre (Fotoarchiv des Nationalinstituts für Denkmalpflege Brno [Brünn], Bearbeitung R. Vrla, 2018).

Abb. 4: Malenovice, Burg, Mittelteil des Burgkernsüdflügels: A-D, Südfassade, ovales Fenster: A – Grundriss; B – Ansicht von Süden; C – vertikaler Schnitt entlang der Fensterachse mit Blick nach Osten; D – Gewände von Süden; E – Hoffront, Detail von drei ursprünglichen Fenstern, Ansicht von Norden.

Abb. 5: Malenovice, Burg: A – vertikaler Schnitt über den Kern mit der Ansicht vom Teil der Südflügel-Hoffront (links) und dem Schnitt über den Westflügel; links die grau bezeichnete Fassade mit Resten der mittelalterlichen Ausschmückung (schraffiert – Lage des Fensters in der Südfront), rechts mit rotem Pfeil die Lage der festgestellten Balkendecke über dem Valašský Saal (Wallachensaal) bezeichnet; B – Westflügel, Grundriss vom 1. Obergeschoss, Pfeil zeigt zur Stelle der Sonde über der Südwestecke vom Valašský Saal, wo der Deckenbalkenkopf gefunden war; C – Situation in der Nordwestecke des Raums im Obergeschoss des Burgkernsüdflügels: A – Mauerkrone des abgerissenen Hofmauerteils, links die Raumnordmauer, von innen verschmälert; B – Innenverputzfläche; C – neuzeitliche Aufmauerung des gotischen Fenstersturzgewölbes, an der Fassade zuerkannbar, Ansicht von Südwesten.

Abb. 6: Malenovice, Burg, Westmauer vom Valašský Saal, Dokumentation eines der Saalfenster: A – Ansicht von Westen; B – Rekonstruktion des ursprünglichen Zustands; C – Profilierung des linken Pfostens.

Abb. 7: Malenovice, Burg, Valašský Saal, Dokumentation: A-C, Bauaufnahme: A – Grundriss; B – vertikaler Schnitt mit Ansicht nach Süden; C – vertikaler Schnitt mit Ansicht nach Westen; 1 – Mauerwerk im Schnitt; 2 – Mauerwerk in Ansicht (A), Verputz im heutigen Raum (B, C); 3 – Deckenbalken nach Entnahme seines westlichen Teils; 4 – Putzabdrücke der Seiten und Stirnfläche des Deckenbalkens; 5 – Gewölbeverschüttung; 6 – links Verputz mit grober Oberfläche, rechts Innenverputz mit Tünchen und geradem Abschluss oben, rote Pfeile zeigen die Höhenkote des heutigen Fußbodens; D – Saalinneres, Blick nach Norden; E – Situation in der Sonde (vgl. die Aufnahme C); a – Innenverputz; b – grober Verputz; c – Balkenlager mit Mörtelabdrücken des Balkens.

Abb. 8: Malenovice, Burg, Burgkern, Nordflügel, östlicher Teil, Dokumentation: A – nordwestliche Raumecke, Westwand, Situationsaufnahme; 1 – Mauerwerk im Schnitt; 2 – Verputz des heutigen Raums (roter Pfeil zeigt die Höhenkote des heutigen Fußbodens); 3 – Küche, Innenverputz; 4 – neuzeitliche Ergänzungen; 5 – Gewölbeverschüttung; B – vereinfachte Aufnahme der Gewändefragmente vom ursprünglichen Fenster der spätmittelalterlichen Küche (dunkelgrau – ursprünglicher Ausschnitt des Fensters, mittelgrau – erhaltene Gewändeblocke, hellgrau – heutige Fassadenfläche), Ansicht von Süden; C – Nordflügel, Hoffassade, Ansicht von Südosten, drei Fenster im Vordergrund beleuchten den Raum der ehemaligen mittelalterlichen Küche.

Abb. 9: Malenovice, Burg, östliches Vorfeld: A – Graben der Außenbefestigung, Ansicht von Osten (im Hintergrund der Burgkern); B – Reste des das befestigte Areal östlich der Burg umlaufenden Grabens.

Abb. 10: Malenovice, Burg, Burgkern: A, B – Rekonstruktion der Gestalt des Burgkerns in verschiedenen Bauentwicklungsperioden: A – Ende des 14. Jahrhunderts (Ansicht von Nordwesten); B – Abschluss des 15. Jahrhunderts (Ansicht von Nordwesten).

(Übersetzung J. Noll)

TVRZ V KUROVICÍCH – STAVEBNÍ VÝVOJ KUCHYŇSKÉHO TRAKTU

JAN ŠTĚTINA

Stronghold in Kurovice – Building History of the Kitchen Section

Recapitulation of the current findings about the court section of the southern wing of the palace in the stronghold in Kurovice (Kroměříž district). The article is a contribution that crucially enriches not only the existing idea about the building development of a very interesting historic sight, but also is a wider comparative study of the layout of medieval and early modern strongholds. The text is conceived as a detailed presentation of finding situations complemented with rich drawing and photographic documentation.

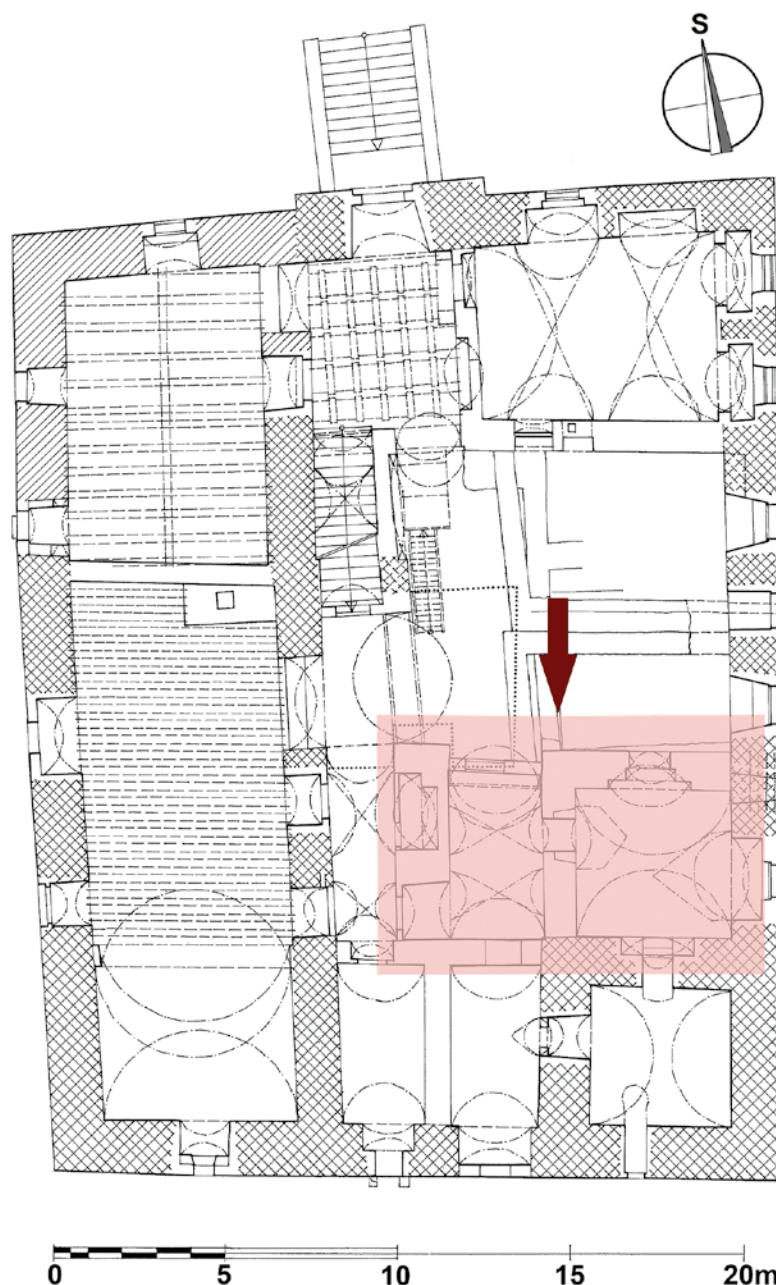
Keywords: stronghold, court section, kitchen section, hearth

Rekapitulace současného stupně poznání dvorního traktu jižního křídla paláce tvrze v Kurovicích (okr. Kroměříž). Článek je materiálovým příspěvkem, který zásadně obohacuje jak dosavadní představu o stavebním vývoji velice zajímavé památky, tak i širší srovnávací studium dispozic středověkých a raně novověkých tvrzí. Práce je koncipována jako detailní prezentace náleзовých situací, a s tím plně koresponduje bohatá kresebná a fotografická dokumentace.

Klíčová slova: tvrz, dvorní trakt, kuchyňský trakt, topeniště

Areál tvrze se nachází v historickém jádru vsi Kurovic (okres Kroměříž) – zaujímá rovinnou polohu na východním obvodu ulicově uspořádané vsi, jihovýchodně od farního kostela sv. Kunhuty. Monumentální, široké okolí ovládající hranol palácového jádra kurovické tvrze má podobu mohutné, blokové a trojkřídlé stavby o jednom podzemním a třech nadzemních podlažích, zvedající se nad přibližně obdélným, mírně deformovaným půdorysem rozměrů 22 × 27 × 21 × 29 m. Jihovýchodní nároží tvrze zaujímá gotická hranolová věž, společně s vysokou obvodovou hradbou a západním palácem vzniklá při první fázi výstavby krátce před rokem 1400. Několik mladších, pozdně gotických stavebních fází z doby kolem roku 1500 a návazných renesančních přestaveb daly objektu relativně celistvou hmotu, podtrženou ještě novověkým valbovým zastřešením s nestejnou úrovní hřebene. Vstup do paláce tvrze vede plochým rizalitem v severním křídle a je zprostředkován předloženým schodištěm. Fasádami, dosud pokrytými pozůstatky historických omítek, prostupuje řada obdélných okenních otvorů v pozdně gotických a renesančních kamenných ostěních, přičemž jednotný formát a úpravu mají pouze obdélná okna v úrovni renesančního druhého patra. Nevelký vnitřní dvůr obdélného půdorysu na severu, jihu a západě obestupují dvoupatrová palácová křídla, východní stranu uzavírá pozůstatek snížené, gotické obvodové hradby s trojicí oken. Na jihu a východě palác obemyká příkopová zeď vedená na oválném půdorysu, vymezující současně i obvod vnitřního příkopu, z něž jádro tvrze původně vyrůstalo. Na severu a západě byla zeď likvidována při recentních úpravách objektu. Před jižním segmentem vnitřního opevnění lze dosud pozorovat pozůstatek vnějšího příkopu s valem.¹⁾

Od roku 2006 tvrz prochází postupnou stavební obnovou, kterou provází řada dílčích akcí operativního průzkumu a dokumentace, doplněné dendrochronologickými analýzami dřevěných prvků.²⁾ Díky dlouhodobě realizované dokumentaci se daří podchytit množství jedinečných informací, které v rámci snahy o komplexní poznání stavebního vývoje této pozoruhodné památky nabývají na důležitosti už proto, že obvykle zůstávaly neodkryty či nepovšimnuty staršími průzkumy. Pouhým vzorkem četnosti nálezových situací a informačního potenciálu kurovické tvrze jsou zjištění, načerpaná z průzkumů všech podlaží dvorního traktu jižního křídla paláce. Přestože se zde tematicky téměř nedotýkáme nejstarší, gotické podoby sídla z doby kolem roku 1400,³⁾ můžeme studovat mimořádně složité a dynamické proměny určité části sídla nižší šlechty na přelomu pozdního středověku a novověku. Předkládaný, výhradně materiálově pojatý text tedy zůstává pouhým extraktem z nesmírně cenných informací, zprostředkovávaných výjimečně dobře dochovanou stavbou kurovické tvrze, jež náleží k nejzachovalejším objektům svého druhu v rámci České republiky.⁴⁾

POPIS ZÁKLADNÍCH NÁLEZOVÝCH SITUACÍ

Exteriér

Zkoumaná část paláce se omezuje na dvorní trakt jižního palácového křídla, jež svojí dvoupatrovou hmotou kryje gotickou hranolovou věž v jihovýchodním nároží tvrze a přiléhající, pozdně gotické křídlo, vložené mezi zmíněnou věž a západní palác. Stavebně a vývojově složitý dvorní trakt paláce zaujímá prostor mezi torzem východní obvodové hradby, ponechaným v plné výši, a mladším, pozdně gotickým komunikačním traktem západního paláce (obr. 1, 2).

Předstupující (pohledově levá) část dvorního průčelí jižního křídla má šířku asi 5,3 m, výšku přibližně 8 m (obr. 3) a spočívá na mírně předsazeném základu (obr. 3/1). Ve spodních dvou třetinách výšky je průčelí tvořeno lomovým zdívem z tzv. kurovického vápence, pojeným kvalitní vápennou maltou. V přízemí se otevírá segmentem završený, okenní otvor, opatřený pískovcovým ostěním (obr. 3/2). Okno (rozměry: 1,22 × 1,22 m) má segmentový záklenek

Obr. 1: Kurovice (okres Kroměříž), tvrz, půdorys v úrovni přízemí. Zvýrazněna poloha zkoumaného dvorního traktu jižního křídla paláce (všechna vyobrazení J. Štětina, 2017–2018).

a pískovcové ostění, profilované masivním oblounem, vloženým do okosení. Okno doplňovala horizontální římsa s esovitým profilem podepírajícím pravoúhlou krycí desku.⁵⁾ Nadokenní římsu později hrubě odsekali, její stopa ve formě osekaného kamenného bloku zůstala však dochována pod pozdější omítkou i s negativem prožlabeného profilu, podepírajícího krycí desku (obr. 4). Parapetní blok byl zcela odstraněn, není tedy jisté, zda byl vybaven parapetní římsou (což považujeme za pravděpodobné). Z detailů se dochovaly drobné pozůstatky kletované omítky, natažené přinejmenším na styk zdiva a tesaného ostění a vytvářející kolem vlastního okna asi 28–29 cm širokou, hlazenou paspartu. Ve fragmentu zůstala tato úprava dochována na východní (pohledově levé) stojce okenního ostění. Další zbytky této úpravy se nedochovaly – zdivo v okolí okenního ostění dnes postrádá omítky.

Obr. 2: Kurovice, tvrz, celkový pohled na nádvoří fasádu severního traktu, jižního křídla.

Vpravo, v úrovni okenního parapetu, ve zdivu nacházíme dvojici horizontálních řad cihel výšky 7–7,5 cm, dosahující asi 160 cm od okna (obr. 3/4). Účel této úpravy neumíme zatím interpretovat. V přízemní partii nároží byly ve funkci nárožní armatury druhotně uplatněny dva široce okosené pískovcové bloky, z nichž horní si na rubové straně zachoval i pravouhlou drážku pro osazení výplně. Tentýž blok má v boční hraně dvojici drobných čtvercových otvorů (po mřížích?) a náleží tedy nejspíše okennímu ostění (obr. 3/5). Nároží je jinak vyzděno z pravidelnějších bloků místního lomového vápence.⁶⁾

Vyšší partie průčelí mírně půdorysně ustupuje a je bez výjimky zděna z kvalitních cihel jednotného formátu, jejichž výška dosahuje 7–7,5 cm. Přibližně ve střední partii nejvyššího úseku zkoumané části dvorního křídla je situována arkýřovitě vystupující, rovněž z cihel zděná část, jež obsahuje pískovcové ostění velkého, křížem děleného okna, osvětlujícího interiér patra (obr. 5). Rozměrné okno (0,97 × 1,62 m; obr. 3/7) s drobně profilova-

ným, v rozích překladu přetínaným ostěním, dělil subtilní vnitřní kříž, v rámci mladších, utilitárních úprav odstraněný společně s parapetním kvádrem a částmi svislých stojek. Profilace okenního ostění, od hladkého líce oddělená úzkým okosením, sestává z plochého esovitého profilu, odděleného úzkým páskem od subtilního oblého prutu, běžícího ve vnitřní hraně ostění. Dále, tedy již do hloubky (resp. špalety) ostění profilace pokračuje odsazeným mělkým výžlabkem, který prostřednictvím úzkého okosení přechází do bočního, hladkého líce ostění. V prostupech profilů v nadpraží se dochovaly dvě dvojice plasticky vystupujících pecek, které představují v rámci objektu ojedinělou dekorativní úpravu (obr. 6). Minimálně v rozsahu vnější simy profilace obou stojek plynule vystupovala z pravouhlého zalomení nad hladkým soklem. Kolem okenního ostění, tesařského ze žlutavého, jemného pískovce se na exteriéru doposud dochovaly kvalitní, kletované omítky, které dobíhaly k nerovné styčné hraně kamenného ostění a zdiva a kolem okenního výřezu vytvářely 24 cm širokou paspartu (její šířka počítána od vnitřní hrany ostění). Paspартu i plynule navazující kamenné ostění zvýrazňoval monochromní, pravděpodobně tmavší nátěr, dochovaný pouze

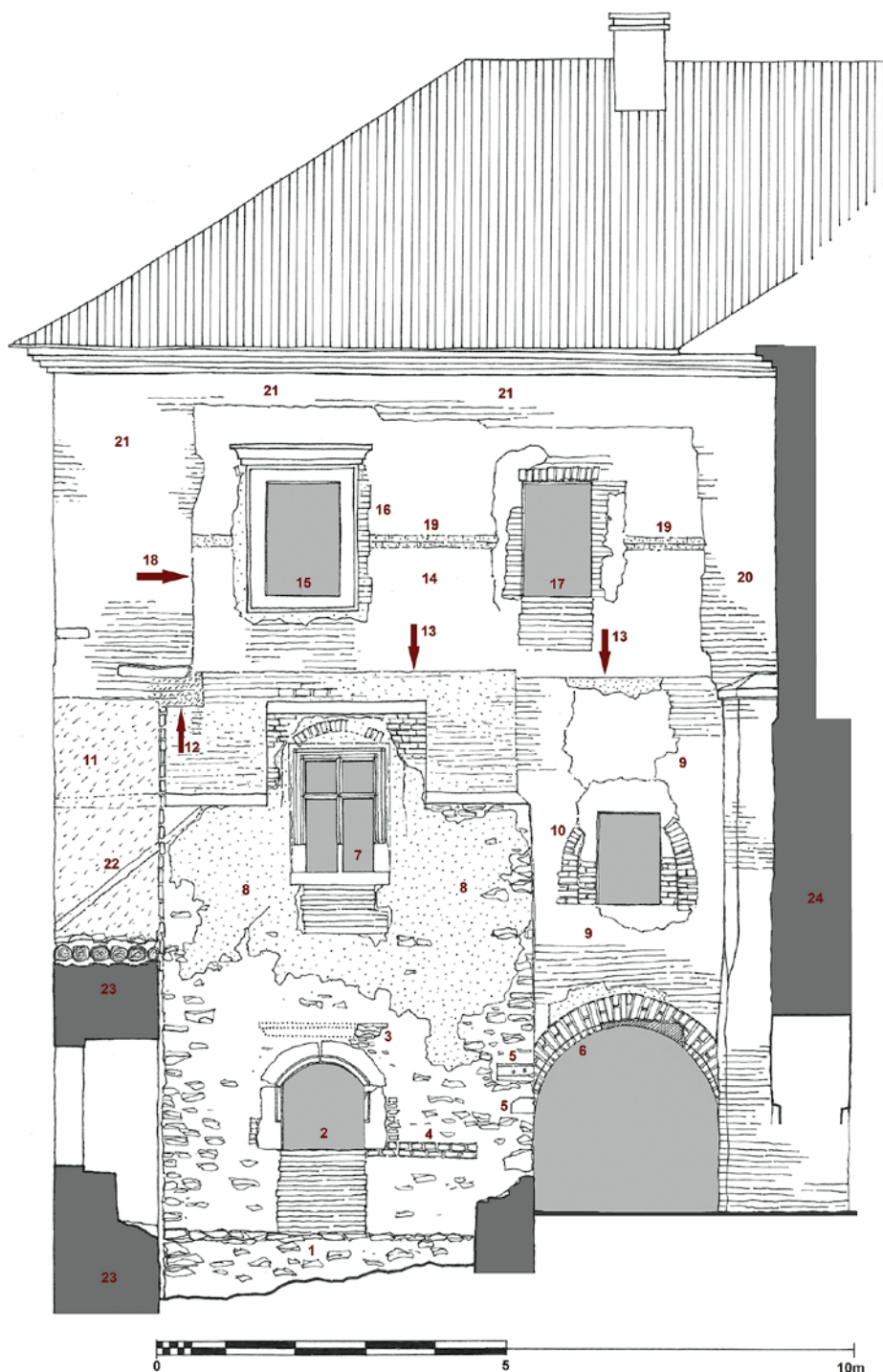
v malých fragmentech (obr. 7).

Již od úrovně nejvyšší partie přízemního zdiva průčelí pokrývají velmi dobře dochované omítky i se zbytky nátěrů (obr. 3/8). Ve spodní části průčelí starší omítkové povrchy zanikly při interiérových úpravách navazujícího přízemního východního křídla, dnes opět odstraněného. Kamenné zdivo horní části přízemí i cihlové zdivo ustupující, vyšší partie v úrovni patra (vč. arkýřku s oknem) pokrývá velmi kvalitní, jednovrstvá omítka tloušťky 0,5 až 1 cm, kompaktní a velmi dobře soudržná s podkladem. Omítka má povrch s mírně zvlněným lícem, reagujícím na nerovnosti skladby kamenného a cihlového zdiva. Povrch je hladce utažený, zřejmě za použití kovového hladítka. Makroskopicky je ve hmotě omítky patrné hojné zastoupení dobře rozmíchaného vápenného pojiva, ale i jemného (říčního?) písku, tvořícího plnivo omítky. Mís-ty se ve hmotě malty objevuje i větší frakce kameniva (kamínky), zjištěn zde byl i ojedinělý výskyt organických materiálů (kousky dřeva). Lokálně omítka odpadla, čímž

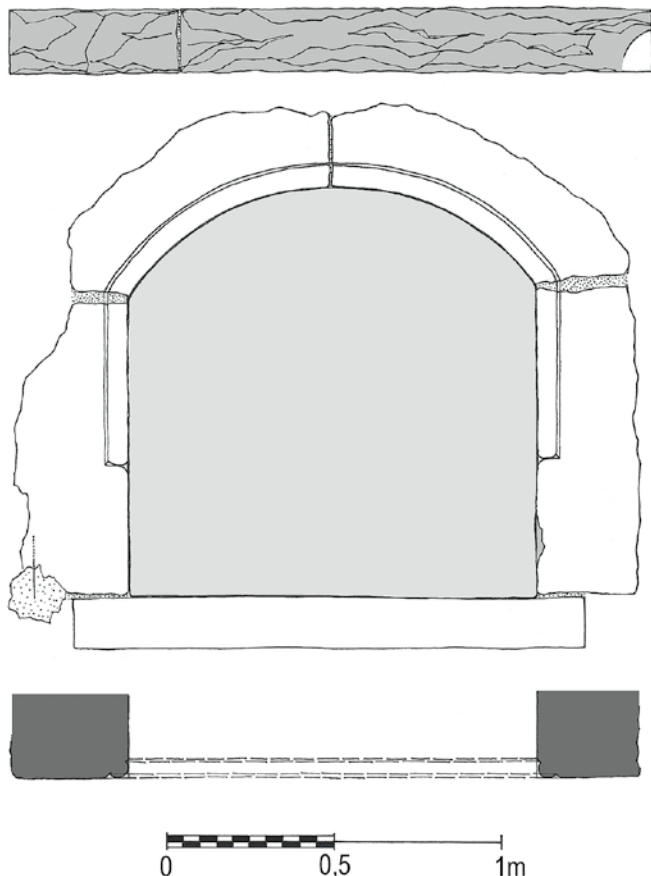
byla odkryta čela větších kameňů a cihel.⁷⁾

Složitější situace se objevila při průzkumu omítek, lemuujících obdélné pozdně gotické okno v úrovni prvního patra. Primární jsou v této části průčelí omítky, kryjící cihlové zdivo poblíž nároží arkýřovitě vystupující části s oknem. I tyto omítky měly povrchovou úpravu bílým vápenným nátěrem. Mladší, ač ještě pozdně gotické, jsou omítky navazující na kamenné ostění dodatečně osazeného obdélného okna a plynule přetažené přes povrch omítek starší fáze (obr. 8).⁸⁾ Styk obou omítek je dosud velmi dobře patrný po obou stranách horní části zmíněného, křížového okna. Rovněž hlazené exteriérové omítky s mírně zvlněným povrchem měly bílý nátěr. Pozůstatky jakékoliv další výzdoby se však kolem okenní pasparty ani v ploše fasády nepodařilo objevit.

Pozoruhodné informace nabízí i mírně ustupující, západní třetina dvorního průčelí jižního křídla, na spáru přiložená k omítce sousední, mírně přesazené partie (obr. 3/9). Tuto část průčelí charakterizuje výhradní uplatnění cihlového staviva (formátu 27–28 × 14 × 7–7,5 cm) i absence architektonických prvků z tesaného kamene (obr. 2, 3). Přízemí se otevírá mírně lomeným, cihlovým pasem (obr. 9, obr. 3/ 6), jehož exteriérová i interiérová hrana je vyzděna z cihlových tvarovek výšky 7,5 cm s pravouhle probranou spodní hranou (obr. 9). Pas si na nádvořním líci uchoval pozoruhodné pozůstatky povrchové úpravy, tvořené kvalitně hlazeným spárováním s bílým nátěrem. Na záklenek pasu dosud navazuje rozměrnější zbytek velmi soudržné exteriérové omítky, zaříznuté u horního okraje pasu (obr. 10). Kletovaný povrch omítky dosud pokrývají fragmenty bílého, povrchového nátěru. Spodní hrana pasu si pozůstatky povrchových úprav neudržela – zřejmě v 19. století byl volný prostor

Obr. 3: Kurovice, tvrz, náčrt fasády dvorního traktu jižního křídla s označením hlavních náleзовých situací. 1 – předstupující základ kuchyňského křídla; 2 – dodatečně vsazené okenní ostění kuchyně; 3 – odtesaná nadokenní římsa; 4 – dva pásy cihel v úrovni parapetu; 5 – dvojice okosených prvků, sekundárně vsazených do nároží pozdně gotického kuchyňského křídla; 6 – mírně lomený cihlový pas v přízemí dodatečně připojené západní části dvorního křídla; 7 – okno obytné místnosti v 1. patře dvorního křídla; 8 – pozdně gotické jednovrstvé omítky na líci dvorního křídla, v okolí okna 1. patra vykazující složitější vývoj; 9 – cihlové zdivo dodatečně připojené západní části dvorního křídla; 10 – paty záklenku pravděpodobně půlkruhem uzavřeného okna v 1. patře západní části dvorního křídla; 11 – odbouraná horní část východní hradby; 12 – pravděpodobný negativ vodorovného nosníku, rozšiřujícího ochoz hradby směrem do nádvoří; 13 – koruna zdiva pozdně gotického průčelí, beze stop zastřešení nebo přesazeného podlaží; 14 – cihlové zdivo renesančního, 2. patra se stopami exteriérových omítek; 15 – východní okno 2. patra s dochovanou, pozdně renesanční omítkovou šambránou a nadokenní římsou; 16 – cihlová dozdivka související se zvětšením (probouráním) okna do současného formátu; 17 – později obnovený západní okenní otvor 2. patra; 18 – trhlina pravděpodobně související s polohou dveří vedoucích na hradební ochoz; 19 – destruovaná římsa; 20 – cihlová zazdivka po odstraněném schodišti; 21 – cihlová zazdivka, patrně z 19. století a cihlová koruna zdiva; 22 – šikmá stopa střechy novověkého přízemního domku při snižené východní hradbě; 23 – hmota snižené východní hradby, na styku s dvorním průčelím je odkryto několik dřevěných překladů středověkého otvoru neznámé funkce; 24 – průčelí pozdně gotického, komunikačního traktu západního křídla.

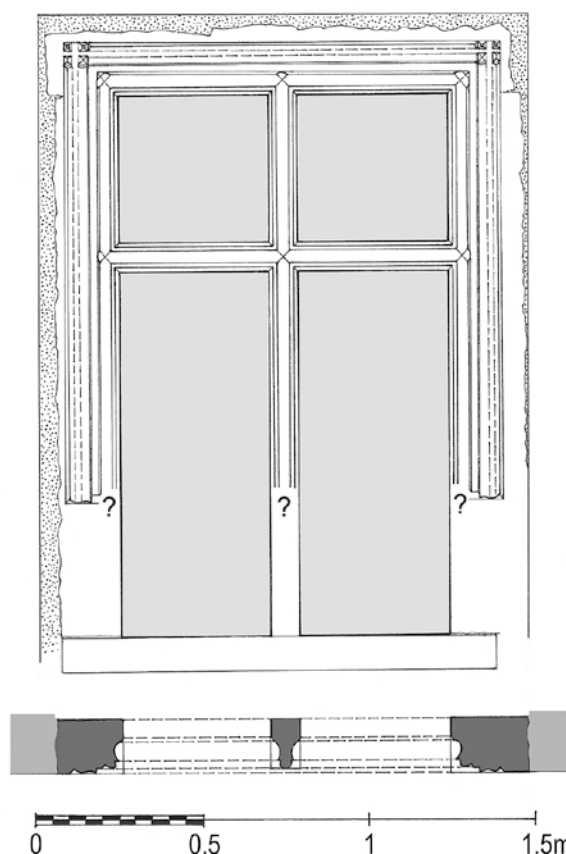
Obr. 4: Kurovice, tvrz, dokumentace okenního ostění kuchyně v přízemí dvorního traktu. Šedě značena odsekaná nadpražní římsa.

pod pasem přezděn cihlovou zdí, odstraněnou v rámci stávajících památkových úprav.

Okno 1. patra sice poškodilo vsazení novodobé okení výplně, zřetelné jsou však cihlové špalety i zbytek půlkruhového (nebo velmi mírně zalomeného) záklenku, opět konstruovaného z cihel (obr. 3/10). Shodnou dobu vzniku okna a zdiva průčelí dokumentuje organická vazba cihlového zdiva špalet, záklenku i navazujícího cihlového zdiva. Nad záklenkem okna cihlové průčelí kryje rozsáhlejší fragment hrubě nahozené omítky, který spojujeme zřejmě s úpravami druhé poloviny 19. století. V úrovni, odpovídající omítané partii východního úseku průčelí, nacházíme pozůstatky kvalitních omítek s bílým nátěrem i na ustupující, západní části průčelí. Zajímavá je zde horizontální hrana omítky, která věrohodně dokumentuje výšku průčelí před nadstavbou 2. patra (obr. 3/13).

Konečně posledním stavebním jevem, jenž si zasluhuje komentář, je koutový pilíř na styku dvorního traktu jižního křídla a dvorního, komunikačního traktu západního paláce. Štíhlý, cihlový pilíř je provázán se zdivem západní dostavby dvorního traktu, kdežto od vnější zdi navazujícího komunikačního traktu je oddělen spárou. Z terénu pilíř vystupuje hranolovou podnoží, od výšky asi 3,5 m nad terénem vylehčené široce zkoseným nárožím (obr. 13, obr. 20). Nejvyšší partie pilíře je zřejmě od druhé poloviny 19. století odbourána a překryta cihlovou pultovou stříškou. S odstraněnou částí pilíře souvisí nálezové situace na příslušné části průčelí i interiéru 2. patra.

V úrovni 2. patra dvorního průčelí, zděného bez výjim-

Obr. 5: Kurovice, tvrz, pozdně gotické okenní ostění obytné místnosti v patře dvorního traktu jižního křídla. Tečkovaně okenní pasparta.

ky z cihel (obr. 3/14), není poznání stavebních jevů omezeno existencí rozsáhlých fragmentů vnějších omítek, ale ztíženou možností dokumentace v důsledku nesnadného přístupu. Do vzdálenosti asi 2 m od severovýchodního nároží 2. patra sahá omítaná partie cihlového zdiva, téměř svislou spárou oddělená od navazujícího zdiva dvorního průčelí (obr. 3/20). Přibližně v úrovni podlahy 2. patra je osazen horizontální pískovcový blok bez profilace, pod nímž spatřujeme asi 50–60 cm dlouhý, horizontální pás neomítaného cihlového zdiva průčelí. Tento pás se nachází v úrovni koruny sousední, později snížené hradby (obr. 3/11) a k jeho rovné, spodní hraně dobíhá pozdně gotická omítka průčelí (obr. 11).

Východní (pohledově levé) okno průčelí má obnovenou omítkovou šambránu s lištou na vnějším obvodu a prožlabenou nadokenní římsu (obr. 3/15). Díky destrukci exteriérových omítek a zejména zřetelné cihlové obezdívce při západní šambráně je zřejmé, že stávající okno bylo do cihlové, obvodové zdi průčelí prolomeno dodatečně (obr. 3/16, obr. 12). Dochovaná situace však nedovoluje posoudit, zda dochovanému oknu předcházela menší otvor. Pohledově pravé (západní) okno má rovněž obdélný formát, ovšem postrádá jakoukoliv omítkovou úpravu a ani zdivo v jeho okolí neprozrazuje, že by se zde kdy nacházela (obr. 3/17). Navazující, nejzápadnější úsek zdi je v kontaktní partii při styku s fasádou navazujícího, západního křídla zjevně přezděn mladším, cihlovým zdivem (obr. 3/21). Tato utilitární úprava setřela stopy staršího stavu, zčásti dochované alespoň v interiéru (viz dále). Rovněž cihlová koruna

Obr. 6: Kurovice, tvrz, detail profilace pozdně gotického ostění prvního patra s rytou linkou okenní pasparty.

Obr. 7: Kurovice, tvrz, detail okenní pasparty a pozůstatků nátěrů na pozdně gotických omítkách při levé stojce téhož okenního otvoru. Vpravo okraj okenního ostění, na nějž navazuje omítková pasparta zřejmě s okrovým nátěrem. Vlevo omítka průčelí, v pozdní gotice opatřená bílým nátěrem, na nějž byl pravděpodobně v renesanci nanesen nátěr žlutobílý.

Obr. 8: Kurovice, tvrz, detail návaznosti dvou omítkových vrstev vpravo od horní partie pozdně gotického ostění prvního patra (šipka). Každá z následně nanesených omítek byla opatřena bílým povrchovým nátěrem.

Obr. 9: Kurovice, tvrz, návaznost pasu nad vstupním prostorem přízemí na exteriérovou omítku starší fáze dvorního křídla (vlevo).

Obr. 10: Kurovice, tvrz, cihlový pas s návazností pozdně gotické omítky (nahe), jímž se otevírá vstupní prostor přízemí dvorního traktu do nádvoří.

Obr. 11: Kurovice, tvrz, situace v místě vstupního otvoru (?) z 2. patra dvorního křídla na ochoz později snížené východní hradby (vlevo dole).

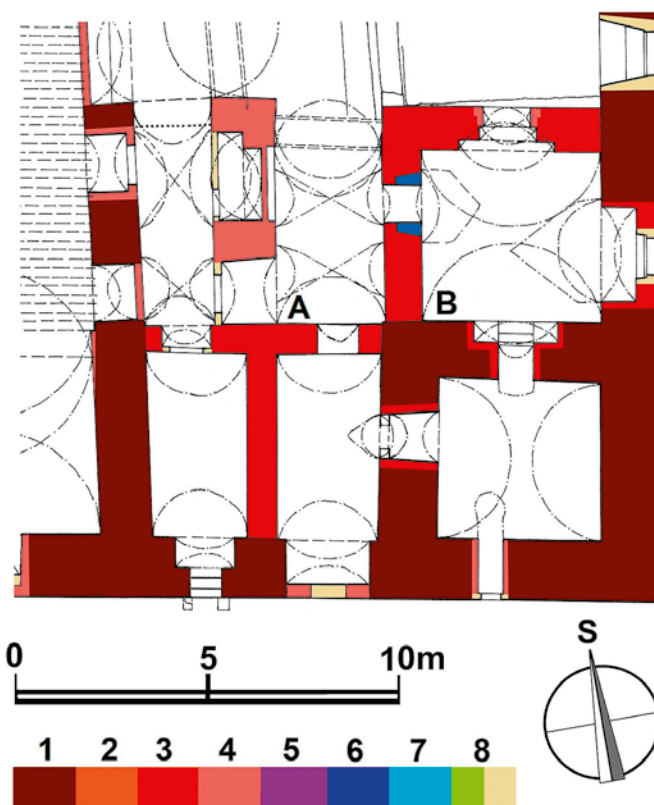
Obr. 12: Kurovice, tvrz, východní okno 2. patra dvorního traktu jižního křídla paláce, dodatečně probourané do staršího obvodového zdiva z první renesanční fáze (viz situace vpravo i vlevo od svislých částí obnovené okenní šambrány).

zdiva dvorního traktu jižního křídla i materiálově shodně řešená římsa náleží novodobým úpravám z druhé půli 19. století (obr. 3/21). Přibližně v půli výšky oken je zřetelný negativ horizontální římsy (obr. 3/19).

Přízemí dvorního traktu

Prostor A – komunikační uzel

Jedná se o nevelkou obdélnou místnost s valenou klenbou, opatřenou dvojicí trojúhelných, ve vrcholu styčných výšeší s nepravidelně půlkruhovými čely. Severní čelo se v plné šíři cca 270 cm otevírá do nádvoří prostřednictvím výše popsaného, mírně hrotitého pasu z cihlových tvarovek s pravoúhle probranou hranou (obr. 3/6). Protilehlá, jižní stěna prostoru A je tvořena zdí, zbudovanou z místního lomového vápence; jedná se o nádvorní zeď chronologicky staršího, jižního křídla. Zeď, pokrytá bohatým souvrstvím historických omítek, plynule pokračuje i ve dveřní nise, již je prostor A spojen s jižní částí chodby ve dvorním, komunikačním traktu západního paláce. Poněkud mimo střední osu jižní zdi prostupuje rozměrný portál (šířky 93 cm, výšky 198 cm) s rovnoběžnými špaletami a mírně zahroceným, cihlovým záklenkem (obr. 14/3). Špalety i záklenek jsou vyzděny z cihel formátu 27 × 13 × 7,5 cm, jejichž primární povrchovou úpravu zřejmě tvořil bílý vápenný nátěr, vytvářející kolem vnějšího vyústění portálu paspartu v šířce 10–12 cm. Práh portálu nekoresponduje se stávající úrovní podlahy přízemí, nad níž je vyvýšen bezmála o 60 cm. Práh tvoří mohutný, sekundárně využitý pískovcový blok, jenž primárně sloužil jako dílec ostění

Obr. 13: Kurovice, tvrz, půdorys přízemí jižního křídla s vyhodnocením stavebního vývoje, dvorní trakt nahore. 1 – zdiva ze závěru 14. století, 2 – zdiva změny plánu výstavby ze závěru 14. století; 3 – zdiva z doby kolem roku 1460; 4 – zdiva stavebních fází kolem roku 1500; 5 – stavební fáze krátce po roce 1500; 6 – první fáze renesanční přestavby patrně z 60. let 16. století; 7 – druhá fáze renesanční přestavby z doby po roce 1595; 8 – úpravy z 18.–20. století.

neznámého otvoru. Pod mladšími omítkami se dochovala primární, hrubě srovnávaná omítka, pokrývající celou strukturu zdiva. Tato omítka je stratigraficky starší, nežli s portálem současná pasparta. Vlevo od portálu z líce zdiva lehce vystupuje severozápadní nároží hranolové věže, tvořené rozměrnými, kamenicky neupravovanými bloky lomového vápence (obr. 14/5).

Západní zeď prostoru je vylehčena dvojicí rozměrných nik rozdílného účelu. Jižní nika šířky 166 cm patří již zmíněným dveřím do jižního úseku komunikační chodby při paláci a má segmentový záklenek, opět zděný z cihel (obr. 14/4). Záklenek měl bíle natírané, hlazené spáry a červený nátěr cihel, mírně přetažený i na navazující omítku. Druhá nika prostupuje severním úsekem zdi – má šířku 186 cm, její segmentový záklenek stoupá do přibližně shodné úrovně nad podlahou a parapet niky je asi o 50 cm vyvýšen nad pochozí úroveň přízemí. Záklenek, opět zděný z cihel formátu 27 × 15 × 7 cm, má výšku cca 45 cm a jeho povrchová úprava se shodovala s úpravou pasu, orientovaného do nádvoří. U záklenku niky byla sondážně ověřena nejen existence kvalitně uhlazených a bíle olíčených spár mezi cihlami, ale i tmavě červeného nátěru naneseného na povrch cihel (obr. 15). Existence novějších omítek brání v poznání někdejší úpravy svislých částí špalet, o jejímž výskytu lze však alespoň uvažovat díky situaci v patách záklenku, na nichž tmavě červený nátěr pravděpodobně nekončil. Nika měla původně hloubku asi 15 cm a omítané špalety i zadní stěnu. Pozoruhod-

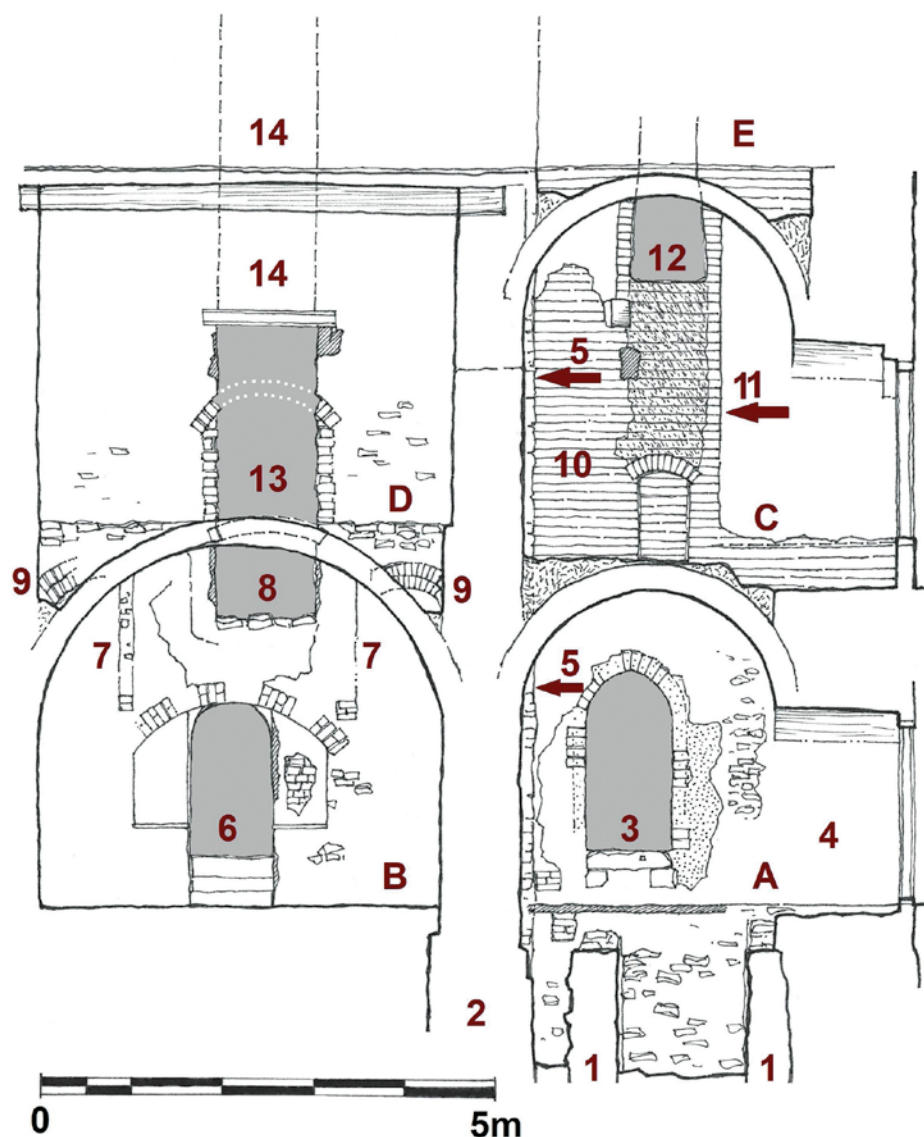
ná úprava byla identifikována nad rubem stávající klenby – ve výšce cca 235 cm nad podlahou přízemí se nachází asi 15 cm široký ústupek, nad nímž pokračuje cihlové zdivo bez povrchových úprav líce. Ústupek měl patrně sloužit k osazení průběžné paty valené klenby, místo níž však byla nakonec realizována stávající valená klenba s dvojicí výsečí.

Východní stěna je zbudována z lomového vápence, omítaného několika vrstvami omítek. Na jihu dobíhá ke zmíněnému nároží věže, s nímž není provázána. Severním úsekem zdi prostupuje převýšený portál (šířky asi 88 cm a výšky po patu záklenku 215 cm). Zatímco práh portálu tvoří pískovcový blok, jeho špalety jsou vyzděny z cihel velikosti 27–28 × 13 × 8 cm, místy doplněnými tesanými, neprofilovanými pískovcovými bloky. Původní tvar záklenku zlikvidovaly mladší úpravy, i zde se však objevuje temně červený až fialový nátěr, který je však vůči zdivu teprve sekundární. Práh i špalety ostění jsou se zdivem zjevně současné, tesané kamenné ostění se zde původně nenacházelo.

Prostor B – kuchyně

Zmíněný portál vede z komunikačního prostoru A do místnosti B, jež má přibližně čtvercový půdorys o rozměrech 4,3 × 4,5 m. Prostor má valenou klenbu, opatřenou dvojicí výsečí pětibokého půdorysu. Místnost vymezuje kamenné obvodové zdivo, vzniklé ve dvou stavebních fázích. Jižní zeď náleží hranolové věži, východní zeď obdobné tloušťky cca 1,5 m pak navazujícímu úseku obvodové hradby. Severní a západní zeď prostoru B pak charakterizuje výrazně subtilnější dimenze, která, společně s existencí styčných spár, jednoznačně svědčí o jejím mladším středověkém původu (obr. 13).

Každá zeď obsahuje po jednom otvoru. Západní zdi prochází segmentově zaklenutý vstup z místnosti A. Severní zeď, orientovaná do nádvoří, se do interiéru obrací širokou, stlačeným půlkruhem završenou nikou (obr. 16, 17), v jejíž špaletách zůstaly koncové úseky dřevěné parapetní desky; parapet sám však zanikl při pozdějších úpravách. Výrazně mimo osu východní zdi se nachází hluboká, půlkruhem překlenutá nika s oknem bez

Obr. 14: Kurovice, tvrz, dokumentace jižního líce zdi místností A, B (v přízemí) a C, D (v 1. patře) s označením hlavních nálezových situací. 1 – dvojice paralelních zdí, odkrytých pod portálem do přízemí; 2 – základové zdivo západní zdi pozdně gotického, kuchyňského křídla; 3 – portál do přízemí vnějšího traktu jižního křídla; 4 – špaleta portálu z přízemí do komunikačního traktu západního paláce; 5 – severozápadní nároží věže; 6 – průchod z kuchyně do přízemí věže; 7 – otisky bočních stěn dymníku druhé fáze kuchyně; 8 – otvor odvádějící kouř do komína v severní zdi věže; 9 – torza cihlových, koutových klenbiček později odstraněného centrálního komína; 10 – režné, spárované cihlové zdivo s kamenným krakorcem; 11 – otisk boční stěny předpokládaného topeniště při jižní zdi; 12 – otvor z topeniště do komína; 13 – poloha předpokládaného topeniště obytné místnosti s patkami cihlového záklenku; otvor byl později rozšířen ve dveře; 14 – průmět komínového průduchu procházejícího severní zdi věže.

kamenného ostění. Cihlové zdivo na exteriéru odkazuje přinejmenším ke dvěma stavebním fázím, z nichž mladší spojujeme s úpravou snad z průběhu 19. století. Konečně jižní zeď obsahuje asi 212 cm širokou a 50 cm hlubokou niku pod segmentovým záklenkem, jejíž parapet vystupuje bezmála 90 cm nad úroveň podlahy. V konstrukci špalet i záklenku jsou použity cihly s velikostí čela 14 × 6,5 × 7 cm, pokryté jednou vrstvou kvalitní, kletované omítky. Středem niky prostupuje asi 90 cm široký, nepravidelnou valenou klenbou opatřený průchod do přízemí věže v jihovýchodním nároží (obr. 18). Průchod opět postrádá tesané ostění a je vůči zdivu zadní stěny niky dodatečný (obr. 14/6). V partii nad průchodem obsahovala jižní stěna pozoruhodné nálezové situace, vztahující se k primárnímu účelu místnosti. Ve výšce 2,05 m, resp.

Obr. 15: Kurovice, tvrz, vstupní prostor A, západní stěna, fragment povrchové úpravy s režnými, natíranými cihlami záklenku severní niky.

Obr. 17: Kurovice, tvrz, prostor B (kuchyně), zbytek dřevěné parapetní desky starší fáze okna severní stěny, dochovaný v západní špaletě stávající okenní niky. Výšková úroveň desky koliduje s úrovní parapetu stávajícího, dodatečně osazeného okna.

2,15 m nad podlahou byly odkryty dvě kapsy formátu 25×18 cm, resp. 16×16 cm, vůči jižní zdi sekundární (obr. 14/7, obr. 19). Na kapsy navazoval negativ subtilních zídek, dobíhajících ke klenbě a respektovaných omítkou kolem zmíněných kapes. Tato omítka přechází též na cihlový záklenek niky a kryje starší omítku, nanesenou přímo na kamenné zdivo. Pod vrcholnicí klenby se v jižní zdi otevírá rozměrný průduch šířky cca 110 cm a výšky 63–77 cm, v době průzkumu zazděný cihlami o velikosti čela $14,5 \times 6,5$ cm (obr. 14/8).

Klenbu i stěny kryje souvrství omítek, z nichž spodní si v partii nad vstupem do věže zachovala i očazení, související s provozem někdejší kuchyně (obr. 19). Následná,

Obr. 16: Kurovice, tvrz, prostor B (kuchyně), pohled na severní stěnu s okenní nikou do nádvoří a odkrytým základem zděné konstrukce před oknem.

kvalitně kletovaná a líčená vrstva omítky vznikla po změně stavební situace, vzhledem k zachování negativu dymníku na jižní stěně je však jisté, že i omítka této úpravy počítala s kuchyňským provozem prostoru. Negativ bočních stěn dymníku se dochoval nejen na jižní zdi prostoru, ale v neúplné podobě také na lících kleneb. Mladší omítkové vrstvy byly nanášeny až po odstranění dymníku v rámci řady dílčích úprav interiéru.

Po odstranění novodobé, dožilé deskové podlahy na polštářích se v severní polovině půdorysu místnosti objevil nevelký blok zdiva o délce 139 cm a šířce 75 cm, situovaný výrazně excentricky před severním oknem, v distanci více než 60 cm od vnitřního líce severní obvodové zdi (obr. 16). Stavivem odkrytého základu byl opět místní, lomový vápenec pojený nepříliš soudržnou vápennou maltou, proloženou fragmenty cihel. Na základ především na jihu, západě ale i na severu navazovala až 5 cm silná vrstva kvalitní malty, prostoupená řadou sekundárních trhlin. Existenci případné nášlapné vrstvy se nepodařilo doložit. Povrch maltové kry neobsahoval ani náznaky negativů dlažby a vrstvu můžeme hypoteticky interpretovat jako relikt maltové podlahy. Jihozápadně od kamenného základu byla odkryta rozměrná křulová jamka přibližně kruhového průřezu o půdorysu asi 15 cm, jejíž dno zasahovalo do hloubky přibližně 80 cm od úrovně stávající nášlapné vrstvy kuchyně. Z dalších jevů bylo u severní a západní zdi možno sledovat předzáklady, předstupující o 11–25 cm před líce nadzemních částí obvodových zdí.

První patro dvorního traktu

Prostor C – komunikace, menší kuchyň (?)

Drobný interiér mírně lichoběžného půdorysu (cca $4,1 \times 2,8 \times 4,4 \times 2,95$ m), vsunutý mezi obytnou místnost dvorního traktu a dvorní, komunikační trakt západního paláce, odkud bylo vždy první patro dvorního traktu přístupné. Interiér má valenou klenbu s dvojicí trojúhelných, asymetricky situovaných výsečí (obr. 20).

Do jihovýchodního koutu místnosti mírně vystupuje pravoúhlé, severozápadní nároží hranolové věže, zděné z lomových vápenců a pokryté bohatou stratigrafií vápenných líček (obr. 14/5). Jižní zeď je zděna z kvalitních cihel

Obr. 18: Kurovice, tvrz, prostor B (kuchyně), celkový pohled na náleзовou situaci jižní stěny se vstupem do přízemí věže a negativem dymníku mladší fáze kuchyně (nahore).

velikosti 26–26,5 × 13 × 7–7,5 cm, kladených na tzv. polskou vazbu (obr. 14/10). Spáry mezi cihlami vyplňuje velmi kvalitní, vápenná malta s pečlivě utaženým, kletovaným povrchem, jen mírně zatlačeným za líc cihel. Poblíž zmíněného nároží věže ze spárovaného, cihlového zdiva ve výšce asi 240 cm nad podlahou vystupuje mohutný pískovcový krakorec profilu 23 × 32 cm se čtvrtkruhově zaobleným čelem (obr. 21). Krakorec je do zdiva osazen primárně, postrádáme však jeho případný protějšek. Přibližně v ose zdi nacházíme těsně nad podlahou situovaný obdélný otvor (šířky 55 cm, výšky 80 cm) pod cihlovým, segmentovým záklenkem. Další obdélný otvor (šířky cca 90 cm a výšky 100 cm) se pak nachází pod klenbou (obr. 14/12). Po celé výšce jižní zdi se dochovaly stopy přiložení později zcela odstraněné, se zdivem neprovázané konstrukce, předstupující do interiéru místnosti. Ve spodní části měla šířku 90–92 cm, v partii pod klenbou pak asi 120 cm. Na základě pozůstatků na líci zdiva lze soudit, že východní bok konstrukce byl vyvinut pouze v horní třetině místnosti a spočíval na uvedené kamenné konzole (obr. 14/11).

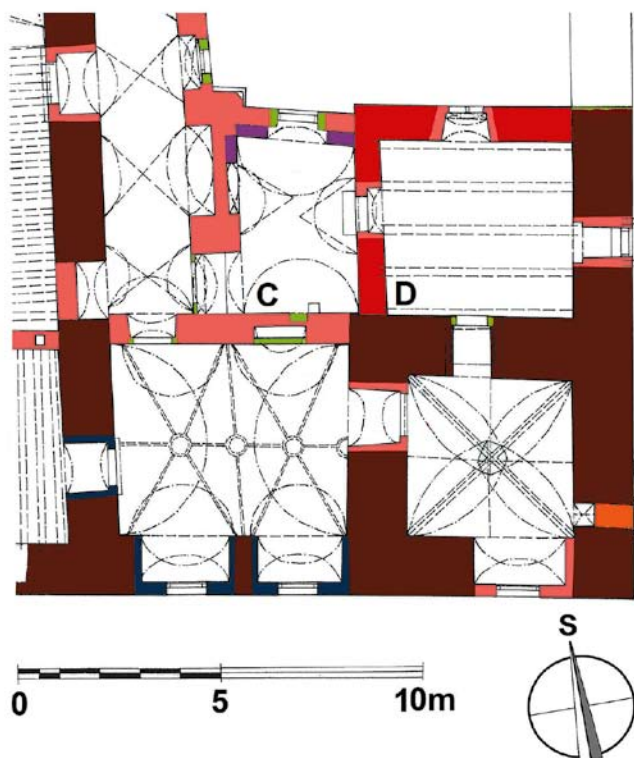
Západní zeď prostoru měla obdobnou strukturu jako v přízemí – také jejím zdivem z nespárovaných cihel (formát 28 × 13 × 7,5 cm) prostupovala dvojice širokých, segmentem zaklenutých nik (obr. 22). Jižní, 165 cm širokou nikou vedl zmíněný vstup, jehož záklenek byl dodatečně navýšen. Nad jižním úsekem záklenku cihlové zdivo pokrývá hrubě nahozená omítka, plochy zdiva kryjí blíže nestudované interiérové omítky. Severní nika měla šířku 175 cm při hloubce 15 cm a nesestupovala až k podlaze. Dodatečnou úpravou, snad související s vložením klenby, byla severní nika zúžena na dvě třetiny, čímž získala i asymetrický záklenek. V místě klenební výseče spatřujeme horizontální ústupek zdiva – jedná se tedy o analogickou úpravu jako v přízemí. Vzhledem k demontáži podlahy bylo možno dokumentovat trojici drobných, hraněných kapes nestejných osových vzdáleností, profilu cca 10 × 11 cm a hloubky 16–18 cm. Kapsy ztotožňujeme s konstrukcí stavebního lešení. V úrovni neomítaného zdiva pod podlahou bylo zřetelné, že boční západní a dvorní, severní zeď jsou vzájemně provázány.

Severní zeď je opět zbudována z cihlového, omítaného staviva a obsahuje 158 cm širokou a 220 cm vysokou

Obr. 19: Kurovice, tvrz, prostor B (kuchyně), negativ dymníku mladší fáze kuchyně s patrnou mladší zazdívkou do komínového průduchu v severní zdi věže (nahore). Omítka mezi záklenkem a zazdívkou komína vznikla při první stavební fázi a souvisí s koutovými klenbičkami primárního komína. Šipky značí místa zakotvení trámů spodního rámu kuchyňského dymníku (dole).

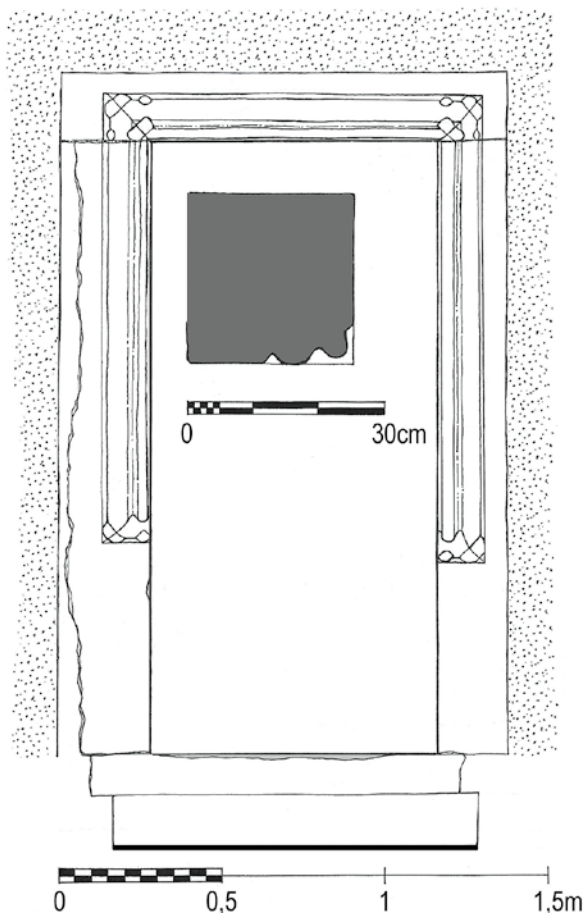
niku s porušeným, půlkruhovým záklenkem. Východní pata záklenku se opírá o pilířek z cihel výšky 8 cm, přistavěný na spáru k východní zdi. Nika má ve spodní části jednoduše okosené hrany, výše je hrana špalety probrána nepravidelně čtvrtkruhovým výžlabkem. Nad záklenkem zdivo ustupuje o 48 cm a navazuje na hladce omítané a bílené klenební čelo. Zdivo při severozápadním koutu pod podlahou obsahuje kapsu (14 × 14 cm, hl. 15 cm), snad související s konstrukcí lešení. Z patrné situace plyne, že severní čelo místnosti vzniklo nejspíše v trojici časově blízkých stavebních fázích.

Obr. 20: Kurovice, tvrz, půdorys v úrovni 1. patra jižního křídla, dvorní trakt nahore. Vyhodnocení zdiv viz obr. 13.

Obr. 21: Kurovice, tvrz, prostor C, boční pohled na pozůstatky komínového průduchu, přiloženého k jižní stěně; vlevo kamenný krakorec, podepírající původně horní partii pláště komína.

Obr. 23: Kurovice, tvrz, prostor C, dokumentace pozdně gotického ostění dveří, vedoucích do obytné místnosti. Tečkovaně rozsah omítkové pasparty, dotažené ke kamennému ostění.

Obr. 22: Kurovice, tvrz, prostor C, celkový pohled na západní stěnu se vstupem z komunikačního traktu (vlevo) a nikou, zčásti překrytou mladší zazdívkou (upravo). Pod podlahou je patrné několik kapes stavebního lešení (dole).

Východní zeď je zbudována převážně z omítaného lomového vápence a znatelně mimo střední osu obsahuje obdélný portál s pískovcovým ostěním, orientovaným k západu, tedy ve směru přístupu (obr. 23). Obdélný portál (rozměry: 0,88 × 1,88 m), vedoucí do prostoru v 1. patře dvorního traktu jižního křídla má ostění, profilované dvojicí souběžných oblých, v patkách a nárožích překřížených prutů. Profilace vystupuje z pravoúhlého soklu v nestejně výšce – níže osazený je pravý výběh, situovaný 58,5 cm nad prahem, zatímco levý výběh vystupuje 64,5 cm nad prahem. Podobná asymetrie charakterizuje také vztah tesaných dílců ostění a rovně zaříznuté omítky, vytvářející kolem ostění pravoúhlý rám. Omítka je u levé stojky a překladu zaříznuta v distanci 27–28,5 cm od vnitřní hrany ostění, kdežto u pravé stojky

Obr. 24: Kurovice, tvrz, prostor C, detail návaznosti omítkové pasparty a severní stojky kamenného ostění pozdně gotického portálu do obytné místnosti.

pouze ve vzdálenosti 21,5 cm (obr. 24). Portál je do zdi vsazen dodatečně – na cihlovou dozdivku a nad překladem postrádá odlehčovací pas.

Prostor D – obytná místnost

Místnost má mírně nepravidelný, lehce obdélný půdorys velikosti cca 4,3 × 4,6–4,7 m (obr. 20). Severní a západní zdi jsou pozdně gotické, s tloušťkou blíží se 90 cm (na severu), resp. 65 cm (na západě). Jižní a východní zeď tvoří obvodové konstrukce gotické věže a hradby, čemuž odpovídá jejich dimenze cca 150 cm. Dodatečně přiložení zdív dvorního traktu ke zdem věže, resp. hradby, je zřetelné nejen vzhledem k jejich menší tloušťce, ale také díky svislým spárám. Nálezové situace jsou poměrně dobře čitelné na západní a jižní zdi, kde byl v rámci rekonstrukčních prací odstraněn novodobý keramický obklad. Již dříve byl odkryt i rub klenby přízemní místnosti a její nejnižší partie obvodových zdí, které nesou informace, mající zásadní význam při interpretaci stavebního vývoje této části jižního křídla.

Západní zdi prochází vstup v segmentově zaklenuté nische, severní zeď se otevírá další obdobnou nikou, tentokrát s velkým, křížem děleným oknem, osvětlujícím interiér z nádvoří. Východní zeď obsahuje úzký výklenek, dnes s novodobým oknem a rozměrné, recentní dveře spojují místnost i s jižně navazujícím interiérem hranolové věže. V úrovni někdejší podlahy je západní zeď nasazena na 12–15 cm široký ústupek, vyvinutý ve zdivu z lomového vápence. V koutech místnosti pod odstraněnou podlahou

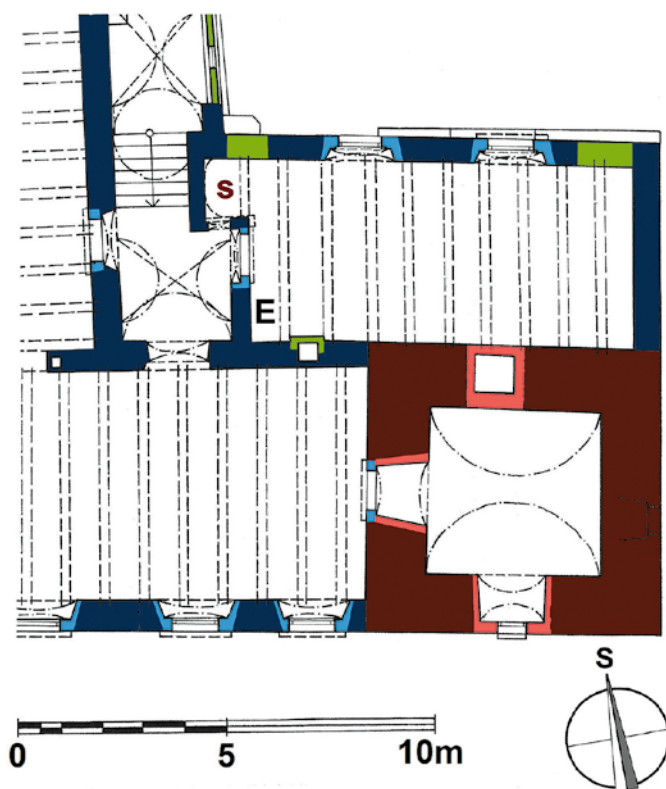
Obr. 25: Kurovice, tvrz, prostor D, pozůstatek koutové klenbičky kuchyňského komínu nad mladší klenbou přízemí, situované v severovýchodním koutu prostoru.

Obr. 26: Kurovice, tvrz, kovaná závlač mladší fáze dymníku kuchyně v přízemí, dochovaná v západním segmentu klenby nad přízemním prostorem B.

nad rubem valené klenby přízemí byla v různé míře dochování odkryta torza čtyř segmentových, koutových, diagonálně osazených klenebních pasů (obr. 14/9). Koutové klenbičky sestávají z dvou řad cihel „prstovek“ formátu 28 × 14 × 6,5–7 cm a jsou zavázány do okolního kamenného zdiva (obr. 25). Především na nejlépe zachované klenbičce v severovýchodním nároží dosud existuje i kvalitní interiérová omítka s hlazeným, kouřem poznamenaným povrchem. Zůstal zde dochován i náběh odstraněné části cihlového zdiva, odklánějícího se z líce koutové klenbičky směrem do interiéru místnosti.

I nad patrovým ústupkem západní zdi pokračuje kamenné zdivo do výšky cca 1,7 m, kde končí přibližně horizontálními rozmezím. Vyšší úsek západní obvodové zdi

Obr. 27: Kurovice, tvrz, půdorys 2. patra jižního křídla, dvorní trakt nahoře, s – poloha točitého schodiště. Vyhodnocení zdív viz obr. 13.

je bez výjimky zděn z cihel výšky 8 cm. V distanci 2,57 m jím prostupují trámové kapsy novodobého, později odstraněného podhledu, kryjícího starší trámový strop.

Jižní obvod místnosti tvoří kamenná zeď hranolové věže. Do středu zdi (tl. 1,5 m) je dodatečně prolomen novodobý dveřní otvor, vedoucí z místnosti v patře dvorního traktu do interiéru prvního patra věže (obr. 14/13). Dveře využily starší otvor šířky asi 1,06 m, jehož segmentový záklenek byl osazen ve výšce cca 1,1–1,2 m nad rubem klenby přízemního podlaží (obr. 14/13). Ze záklenku se zachovaly pouze paty, konstruované z cihel formátu 25/26 × 14 × 8 cm. Nadpraží dveřního otvoru chybí a dveřní nika se otevírá do rozměrného komínového průduchu o obdélném průřezu 102 × 85 cm, vsazeného do severní obvodové zdi věže (obr. 14/14). Rovněž podlaha dveřní niky vznikla na suťovém záspyu spodní partie komínového průduchu, vyústěného pod klenbou přízemní místnosti (obr. 14/8). Průduch je v celém profilu vyzděn z cihel formátu 28 × 14 × 7,5 cm, poznamenaných dlouhodobým působením kouře. V dnešním stavu prochází celou výškou 1. a 2. patra věže a dosahuje podlahy půdního prostoru nad jižním křídlem. Je zřejmé, že nejvyšší partie komína byla odbourána a jeho původní výška proto zůstává nezjistitelná.

Detaily z východní a severní zdi místnosti jsou zatím neznámé, vzhledem k téměř celistvému dochování interiérových omítek. Východní zdi prochází plochostropá chodbička šířky asi 70 cm, vymezená rovnoběžnými špaletami.⁹⁾ Okno ve vnějším líci je osazeno v subtilní cihlové zazdívkce. Její interiérové ústí lemuje pravouhlý výřez v cihlové obezdívce, vsazené do okolního, kamenného zdiva. Chodbičku interpretujeme jako přístupový aparát k dřevěnému (?) arkýřovému prevetu, jehož trámové nos-

níky se podařilo identifikovat na vnější (východní) fasádě dvorního traktu.¹⁰⁾

Severní zdi místnosti poněkud mimo její střední osu prochází vysoká, segmentem zaklenutá okenní nika, osazená v líci ostěním křížem děleného okna (obr. 5). Nika se dochovala prakticky nepoškozená vyjma parapetu, který byl při utilitárních úpravách patrně v 19. století odstraněn vzhledem k přeměně okna ve dveře. Poškozeny byly tehdy i stojky okenního ostění a vnitřní dělicí kříž zanikl zcela.

Klenba přízemí, z níž je patrný rub, je zbudována z cihel velikosti 28 × 12 × 7,5 cm; spáry mezi cihlami jsou hrubě zatřeny zdicí, vápennou maltou. Rubem klenby prostupují i nepravidelné ruby klenb obou výsečí. Poblíž rubu západní výseče (nad vstupem do přízemí) je v klenbě osazena železná kotva, vynášející konstrukci dymníku pod klenbou místnosti v přízemí (její osa je v distanci 181 cm od jižní stěny a 123 cm od západní stěny interiéru 1. patra). Konstrukce měla podobu táhla z kované pásoviny tloušťky 1–1,5 cm, z níž nad rubem klenby vystupovalo oko, provlečené masivním kovaným trnem oválného průřezu (obr. 26). Oba konce trnu, výrazně přečnávajícího přes oko, byly podloženy subtilnějšími železnými pásky tl. asi 1 cm a délky 36, resp. 38 cm. Pásky, vsazené do maltového lože, roznášely bodové zatížení, způsobené hmotností zavěšeného dymníku a znemožňovaly tak vytržení kovové kotvy z rubu klenby. V protějším, východním segmentu rubu klenby se podařilo odhalit stopu po vyjmuté východní kotvě, která nepřežila utilitární úpravy prostoru k obvytlému využití počátkem 20. století.

Prostor E – druhé patro

Dnes jednotný prostor (délky asi 9,3 m a šířky 4,4 m), zaujímající celý půdorys dvorního křídla (obr. 27). Rozměrná místnost je, s výjimkou větší části jižní zdi (tvořené věží), vymezena subtilním cihlovým zdívem tloušťky lehce přesahující 60 cm, budovaným výhradně z cihel formátu 29 × 13 × 7,5 cm. Interiér je z dvorního traktu západního křídla přístupný renesančním portálem s olištovaným ostěním a simovou římsou, osazeným v interiérovém líci západní zdi. Strop je trámový, s deskovým záklopem, bez stop druhotného použití trámů či záklopotvých prken. Severní zdi pronikají dvě obdélná okna, vsazená do asi 30 cm hlubokých interiérových nik s mírně rozevřenými špaletami a segmentovými záklenky. Orientaci ve stavebním vývoji interiéru ztěžují celistvě dochované vnitřní omítky.

Zvláštní utváření charakterizuje severozápadní kout interiéru, ve spodní partii formovaný jako výklenek obdélného půdorysu asi 1,5 × 1,1 m, opatřený úzkým, samostatným vstupem v kratičké jižní zdi. Tento vstup vede z přilehlé západní předsíně a má formu prostého výřezu ve zdi. Nad jeho segmentovým záklenkem se nachází masivní dubový trám, vynášející zdivo nad překladem dveří. V horní partii se půdorys koutového útvaru mění – jeho západní segment má podobu nepravidelné kruhové výseče, deformované severní, přímoú zdi. Na východě je útvar otevřen do interiéru místnosti, pokračování oblého pláště však dokládá situace při pravé části překladu vstupního portálu, ale i otisk patrný na záklopu trámového stropu (obr. 28, 29). Popsanou nálezovou situaci spojujeme s existencí točitého schodiště, spojujícího druhé patro

Obr. 28: Kurovice, tvrz, prostor E ve 2. patře, horní část renesančního portálu s dřevěným překladem (den-drodatace po 1585) a patrným odsekaným pláštěm točitého schodiště (vpravo nahoře).

s podkrovím paláce. Této interpretaci nasvědčují i nověji zaomítané, stoupající reliktů odsekaných schodišťových stupňů, zřetelné v západním segmentu někdejší schodišťové šachty. Zbytek západní části kruhového pláště schodiště o tloušťce 15 cm je dokonce patrný i v nízkém prostoru nad klenbou dispozičně navazujícího komunikačního traktu západního křídla.

Ve východním úseku dvorní zdi se v distanci asi 147 cm od severovýchodního koutu místnosti rýsuje přibližně svislá trhlina v omítce. Její poloha odpovídá změně struktury cihlového zdiva na exteriéru a upozorňuje na dodatečné přezdění nároží severovýchodního křídla v úrovni 2. patra, dobře viditelné na vnější fasádě.

INTERPRETACE NÁLEZOVÝCH SITUACÍ A STAVEBNÍ VÝVOJ DVORNÍHO KŘÍDLA

Po smrti pravděpodobného stavebníka kurovické tvrze, Ješka ze Šternberka († asi 1412), držel jeho syn Albrecht patrně jen léno Kurovice s tvrzí a Třebětice; později se mu podařilo získat zpět polovinu léna Holešov. V roce 1446 se Albrecht připomíná společně se svými syny Albrechtem ml. a Matoušem, kteří již byli dospělí, neboť se s otcem dohodli na rozdělení statků. Otec Albrecht přijal léno Třebětice, Matouš léno Kurovice s tvrzí (*propugnaculum*) a Albrecht ml. přijal lénem polovinu města Holešova s tvrzí, brzy však zemřel a později se již nepřipomíná ani jeho syn Albrecht ml. Všechny statky tak zdědil Matouš ze Šternberka – v roce 1452 přijal lénem polovinu Holešova s tvrzí a ves Třebětice (Kurovice nejsou zmíněny). V roce 1462 však léno Kurovice s tvrzí a Třebětice prodal Vaňkovi z Bařic, řečenému Pivo, a ten následně léno prodal Mikulášovi z Landštejna.¹¹⁾

Kolem roku 1460 byla podle dosavadních zjištění realizována rozsáhlá oprava tvrze, jež zřejmě zahradila poškození z předchozích válečných událostí. Oprava se dotkla minimálně nejvyšší části západního paláce, nově

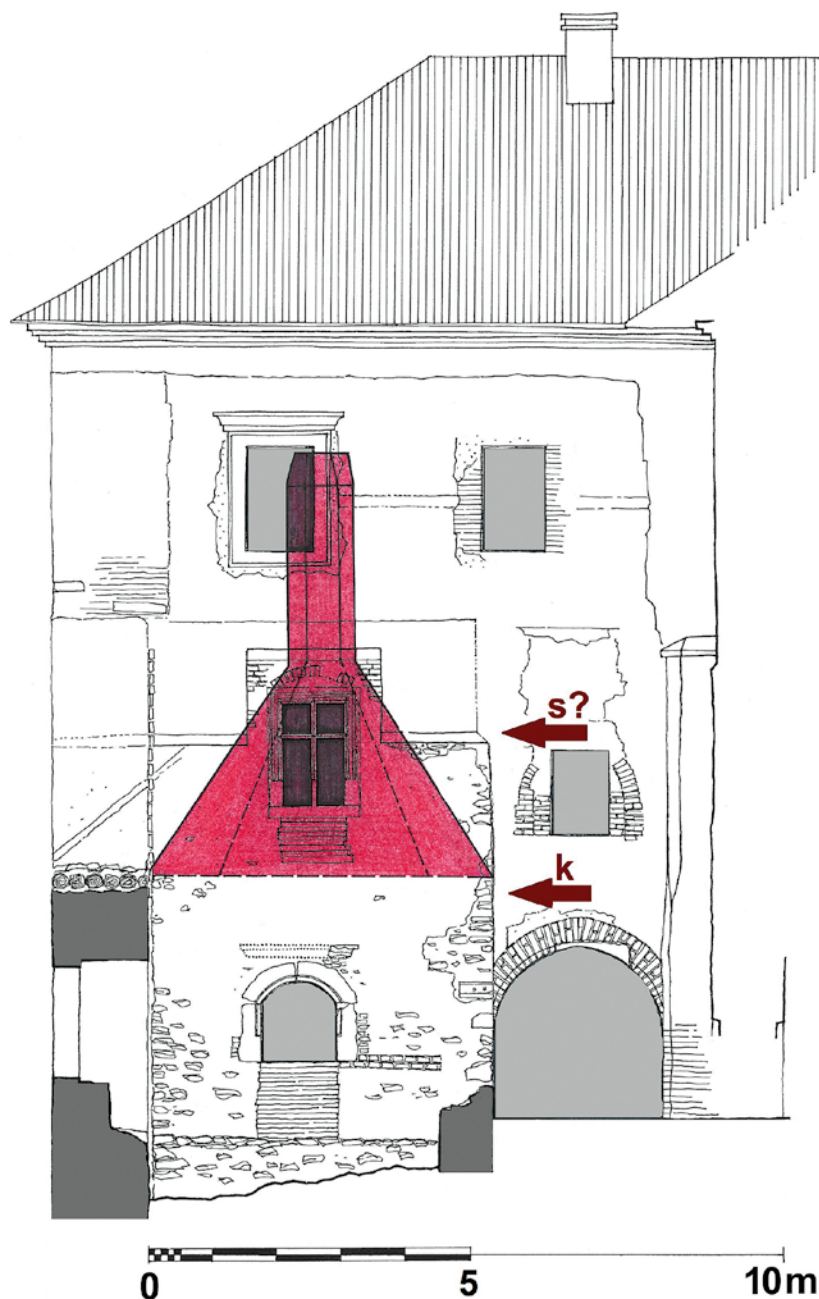
vzniklo severní obytné křídlo i podsklepený, dvouprostorový vnější trakt křídla jižního.¹²⁾

Zřejmě kolem roku 1460 vyrostlo i jednoprostorové nepodsklepené křídlo, vysunuté před severní průčelí věže směrem do nádvoří a k východní obvodové hradbě nádvoří přiložené na spáru.¹³⁾ Nadzemní zdivo severního (dvorního) průčelí nasedá na širší základové zdivo, jehož niveleta již reaguje na zvýšenou úroveň terénu nádvoří, dosaženou nejspíše úpravami po polovině 15. věku (obr. 3/1, obr. 14/2). Obvodové zdivo přístavby je přibližně do poloviny výšky 1. patra zděno z lomového vápence, horní část 1. patra oproti spodní části ustupuje o cca 0,20 m a je zbudována z cihel. Odstupnění i změna materiálu obvodového zdiva

jsou nejspíše vysvětlitelné stavebním vývojem křídla. První pozdně gotické fázi zde přičítáme pouze zdivo přízemí, vyšší podlaží vzniklo teprve v rámci další, i když stále ještě pozdně gotické výstavby (viz dále). Přízemí nového křídla obsahovalo kuchyni, z níž se dochovaly pouze stopy nosných prvků dymníku, odkryté nad stávající, mladší vale-

Obr. 29: Kurovice, tvrz, prostor E ve 2. patře, pozůstatek šachty točitého schodiště do podkroví. Odstraněný východní segment pláště se ještě rýsuje na záklopu stropu z doby po požáru roku 1866.

Obr. 30: Kurovice, tvrz, pokus o hypotetickou rekonstrukci odstraněného komína z první fáze pozdně gotické kuchyně (červeně). Šipky značí polohu fragmentů interiérových koutových klenbiček vynášejících dymník (k) a možnou úroveň nasazení střechy první fáze kuchyně (s?).

nou klenbou. Pozůstatky cihlových koutových klenbiček s dochovanými omítkami, pokrytými sazemi, zjevně vynášely centrálně umístěný, půdorysně osmiboký dymník, zřejmě vrcholící komínem.¹⁴⁾ Nálezová situace nevyklučuje, že dymník byl osazen za atikou, tvořenou horní částí obvodového zdiva. Nelze však ani vyloučit, že nadezdívka vystupující nad patu dymníku, tvořila podporu zastřešení neznámé podoby. První fázi kuchyně však až na výše zmíněné detaily převrstvila další výstavba a detailní rekonstrukce horní partie zdiva již tedy není možná. Rovněž pouze hypoteticky lze soudit, že nový objekt kuchyně nahradil starší prostor stejného účelu, situovaný v přízemí podsklepeného rizalitu, vystupujícího do nádvoří z průčelí západního paláce. Rizalit podle dosavadních zjištění zanikl nejspíše při opravě tvrze kolem roku 1460; při pozdně

gotických přestavbách v závěru 15. století již prokazatelně neexistoval (obr. 30).

Situaci objevené v Kurovicích se blíží nově identifikovaná kuchyně hradu Malenovic u Zlína.¹⁵⁾ Kuchyně, snad již pozdně gotického stáří, byla tvořena samostatně stojícím objektem u hradby v severovýchodní části jádra. Nad jejím interiérem se tyčil vysoký osmiboký komín, založený na obvodových zdech místnosti a čtyřech trompech. Pozdější přestavby začlenily kuchyni do palácové zástavby a odstranily všechny stopy jejího primárního využití.

Další držitelé kurovického léna se poměrně rychle střídali a do tvrze pravděpodobně výrazně neinvestovali. V roce 1465 přijal léno syn předešlého držitele Jiří z Landštejna. Dalším držitelem léna byl Jan Bořita z Bystřice, který v roce 1473 prodal léno Štěpánovi z Popelova. Po něm následoval od roku 1477 Oldřich z Kounic a dále od roku 1482 bratři Přibík, Václav, Dionýs a Jaroslav ze Zahrádek. V roce 1491 již léno držel Hašek z Vrchlabí. Tento rod přijal podle Kurovic příjmy, dále se tedy psali jako Kurovští z Vrchlabí. Po Haškově smrti léno získal Petr Přibík ze Zahrádky, neboť Haškovi synové Vilém, Kuneš a Jan byli nezletilí. Petr Přibík se v roce 1499 léna vzdal a biskup Stanislav Thurzo je udělil Vilémovi z Vrchlabí, který zastupoval i své bratry.¹⁶⁾

V rámci mladší pozdně gotické fáze, kladené rámcově do doby Viléma z Vrchlabí (kolem

roku 1500), bylo přikročeno k první přestavbě staršího kuchyňského křídla. Dosud přízemní kuchyňské křídlo bylo do patrové výšky navýšeno mírně ustupující cihlovou nadezdívkou. Nové 1. patro obsahovalo jedinou místnost obytného určení. V zájmu zvýšení křídla však musela být přeorganizována vnitřní struktura starší kuchyně – především došlo k odstranění předpokládaného dymníku s centrálním komínem i větší části koutových klenbiček, které jej vynášely. Odvod kouře z interiéru kuchyně nově řešil rozměrný komínový průduch, vložený do severní zdi hranolové věže a vyústěný těsně pod klenbou kuchyně (obr. 31). Staticky odvážné vložení rozměrného komínového průduchu však do budoucna oslabilo stabilitu obvodového zdiva věže, nadto ve všech podlažích klenuté. Nad kuchyní v přízemí nově vznikla cihlová, valená klenba

s dvojicí rozměrných, nestyčných výsečí nad vstupním a okenním otvorem. Jižním čelem místnosti proniká rozměrná, segmentově završená (odkládací?) nika, uprostřed rozdělená úzkými vstupními dveřmi do mírně zvýšeného přízemí věže. Nad záklenkem niky, tedy v jižním klenebním čele, se dochovaly otisky dymníku i kapsy po trámčích, nesoucích jeho spodní rám. Masivní dymník, podvěšený pod klenbu, vynášela železná táhla, přikotvená do rubu klenby. Buď centrálně, ve středu místnosti, nebo někde v její jižní polovině se nacházelo kuchyňské topeniště, které se však (vzhledem k odstranění jeho reliktnů) nepodařilo přesněji lokalizovat. Pod vrcholem klenby se na jižní zdi, pokryt mladšími omítkami, dosud rýsuje obdélný otvor, jenž odváděl kouř z dymníku do komínového průduchu, zahluobeného do severní zdi věže. Severní, tj. nádvoří zdi místnosti prostupuje další široká, segmentem završená nika, obsahující okno se segmentovým záklenkem. Jeho pískovcové ostění je profilováno masivním oblounem, vsazeným do okosení. Okno doplňovala horizontální nadokenní římsa s esovitým profilem, podepírajícím krycí desku. Římsu později odstranili, podobný byl i osud parapetního bloku okna. Protože boční stojky okenního ostění jsou do okolního lomového zdiva vloženy na cihlovou dozdivku a nad záklenkem chybí odlehčovací pas, předpokládáme dodatečné vložení ostění do zdiva.¹⁷⁾ Tento závěr potvrzují i konce dřevěné desky někdejšího parapetu, odkryté v interiérovém líci a přesahující výškovou niveletu parapetu stávajícího, kamenného ostění okna (obr. 17).

Nové 1. patro kuchyňského křídla obsahovalo jedinou místnost s trámovým stropem. Osvětlení zajišťovalo křížem dělené okno v severní zdi, na exteriéru akcentované mělkým arkýřovitým vysazením, lícujícím se spodní, předřazenou částí zdiva. Rozměrné okno s drobně profilovaným, přetínavým ostěním dělil vnitřní kříž. Okenní ostění, situované na pohledově nejexponovanější partii dvorního průčelí, náleželo k nejkvalitnějším architektonickým detailům pozdně gotické přestavby objektu. Nově zřízená místnost disponuje všemi atributy obytného provozu – kromě zmíněného rozměrného okna ve dvorní zdi se jedná o pozůstatek prevetu na východě a reliktního topného zařízení při jižní zdi. Jeho existenci dokládá pata záklenku ve výšce asi 110 cm nad podlahou 1. patra, konkrétní podobu kamen při jižní zdi interiéru však neznáme. Z existence a umístění komína plyne, že obytný interiér v patře dvorního křídla postrádal komunikační propojení s křížově klenutou místností v patře nárožní věže. Dělicí zeď mezi oběma prostorami mohla totiž obsáhnout pouze rozměrný průduch nově vloženého kuchyňského komína. Do 1. patra zvýšeného kuchyňského křídla se od západu vstupovalo obdélným portálem s ostěním profilovaným dvojicí souběžných oblých, v patkách a nárožích překřížených prutů.¹⁸⁾ Obdobnou profilaci má například pozdně gotický portál, jenž vede z arkádou otevřeného prostoru pod komunikačním traktem do plochostropého sálu v přízemí západního palácového křídla.

Vnější omítka zvýšeného křídla byla kovem hlazená, s téměř kletovaným povrchem natíraným bílým, vápeným nátěrem. Na exteriéru byly kolem oken v přízemí a 1. patře vytvořeny hlazené omítkové pasparty, vymezené linkami rytými do zavadlé omítky a společně s kamennými

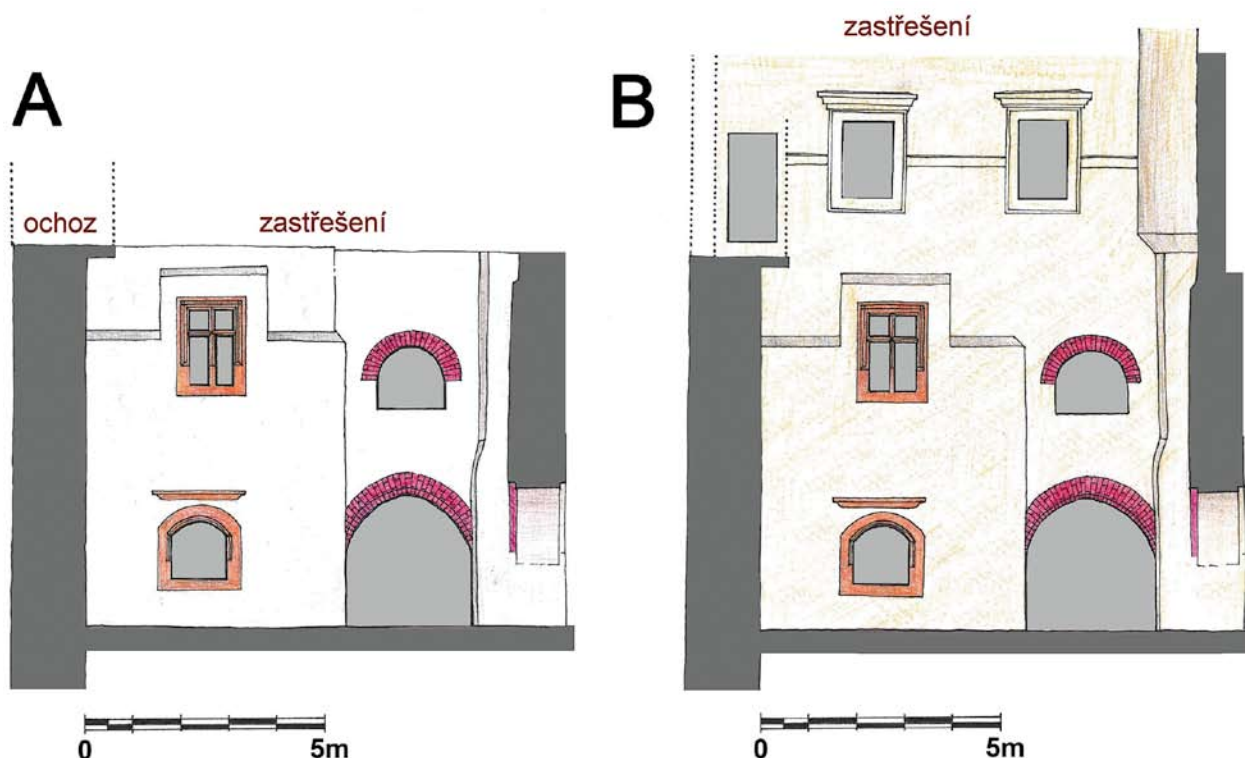

Obr. 31: Kurovice, tvrz, průhled komínem vloženým do severní obvodové zdi hranolové věže v souvislosti se zrušením starší fáze centrálního komína a nástavbou 1. patra dvorního traktu.

mi ostěními okna v přízemí i patře kryté tmavšími, snad okrovými (?) nátery. Složitější situaci omítek kolem okna v 1. patře můžeme zřejmě vysvětlit rychlou následností postupně prováděných stavebních úprav.¹⁹⁾ Stopy dalších dekorativních prvků, ať už malovaných na fasádu nebo rytých do omítek (např. nárožních kvádrů), nebyly průzkumem zjištěny. Zmíněné povrchové úpravy můžeme datovat do počátku 16. století, kdy byl pozdně gotický stavební vývoj předmětné části dvorního traktu jižního palácového křídla v hlavních rysech ukončen.

Teprve v následující fázi pozdně gotické přestavby vznikla západní část dvorního traktu, jež měla zřejmě především usnadnit spojení s nově vzniklým komunikačním traktem západního palácového křídla, z něž byly komfortně přístupné ostatní obytné a reprezentační interiéry paláce. Časový odstup mezi stavbou obou částí dvorního traktu jižního křídla přitom mohl být zcela minimální.²⁰⁾

Vestavba mezi zvýšeným kuchyňským křídlem a komunikačním traktem západního křídla vyplnila dosud nezastavěnou proluku.²¹⁾ Tato vestavba (tvořící současně západní část dvorního traktu jižního křídla) představovala změnu oproti původnímu plánu – byla totiž na spáru přiložena k hladce omítané západní vnější zdi starší části kuchyňského křídla před věží. Původnímu stavebnímu záměru náleží vstupní nika dveří do komunikačního traktu západního paláce i mělká, segmentem završená nika v dělicí zdi. Cihlové záklenky nik pokrýval tmavě červený, až fialový nátěr s bílými linkami, imitujícími spároveň. V přízemí se nová část prostřednictvím velmi mírně zahroceného pasu o šířce asi 2,70 m otvírala do nádvoří. Tento prostor umožňoval přístup do kuchyně v přízemí

Obr. 32: Kurovice, tvrz, pokus o rekonstrukci podoby průčelí dvorního traktu jižního křídla ve dvou klíčových stavebních fázích. A: stav po dokončení pozdně gotické výstavby v první třetině 16. století; B: stav po renesančních přestavbách na počátku 17. století.

východní části dvorního křídla a rovněž do účelově využívaného interiéru přízemí jižního křídla. Archivolta zmíněného pasu byla vyzděna z cihel s téměř pravoúhle vyžlabenou spodní hranou. Kvalitně vyspárované cihlové zdivo (nejspíše pokryté červeným nátěrem s bílými linkami spárořezu) na vnějším okraji lemovala hladce utažená omítka, která si ve vrcholu uchovala i detail zahrocení. Západní pata pasu spočívala na cihlovém pilíři, přiloženém k pilíři arkády v přízemí západního křídla. Do pilíře byl opřen i záklenek interiérových nik v západní zdi západní přístavby. Horní část pilíře následně doznala dalších změn v souvislosti s nadstavbou renesančního točitého schodiště ve 2. patře. V 1. patře se dvorní průčelí nové vestavby otvíralo oknem, z nějž se uchovaly pouze části půlkruhového záklenku, zděného (stejně jako celé průčelí) z cihel (obr. 32 A).

V interiéru vzniklo při jižní zdi nevelké topeniště. Kamenná konzola, osazená ve výši paty klenby do zdiva z režných, spárovaných cihel, vynášela z cihel zděný plášť dymníku, dosud ve formě negativu dochovaný v jižním klenebním čele. Svislá stopa na zdivu, jdoucí až k podlaze, však napovídá, že západní část dymníku podepírala subtilní plná zídka.²²⁾ Topeniště ústilo do komína, dodatečně vsazeného do starší mezitraktové zdi. Interpretace prostoru v 1. patře vestavby není jednoznačná – interiér zjevně musel být průchozí v západovýchodním směru – sloužil totiž ke vstupu do místnosti v patře nad kuchyní (pro níž představoval jediný přístup). Existence topeniště a okénka s tvarem obvyklým zejména v kuchyních²³⁾ však napovídá, že se zde mohla nacházet menší kuchyň, případně ohřívárna pokrmů, následně podávaných v přilehlých obytných místnostech. O složitosti stavebních proměn v rámci krátkého časového úseku svědčí fakt, že podoba

interiérové niky severního okna představuje až třetí fázi úpravy vnitřního lince zdi v patře vestavby. Za první považujeme subtilní omítanou dvorní zeď i s půlkruhově uzavřeným oknem. Ve druhé fázi byla široká interiérová nika opatřena koutovým cihlovým pilířkem s omítaným a líčeným povrchem. Třetí fází je uvedená forma interiérové niky s půlkruhovým záklenkem, rovněž opatřená omítkami a nátěry. Zmíněné fáze úpravy okenního otvoru a jeho niky neumíme datovat, zřejmě však vznikly v poměrně krátkém rozmezí, nejvýše dvou či tří desetiletí. Nápadné je zde použití tvarovek s pravoúhlým probráním hrany v ostění, se kterým se v případě pozdně gotických přestaveb paláce tvrze setkáváme výhradně u komunikačně využívaných otvorů.²⁴⁾ Možnost, že by i otvor v patře západní dostavby dvorního traktu jižního palácového křídla byl určen ke komunikaci, v daném případě nejspíše samostatnému přístupu zvenčí, však nelze ničím doložit. Nenasvědčuje tomu ani situace parapetu otvoru, nevykazujícího dodatečné dozdní.²⁵⁾

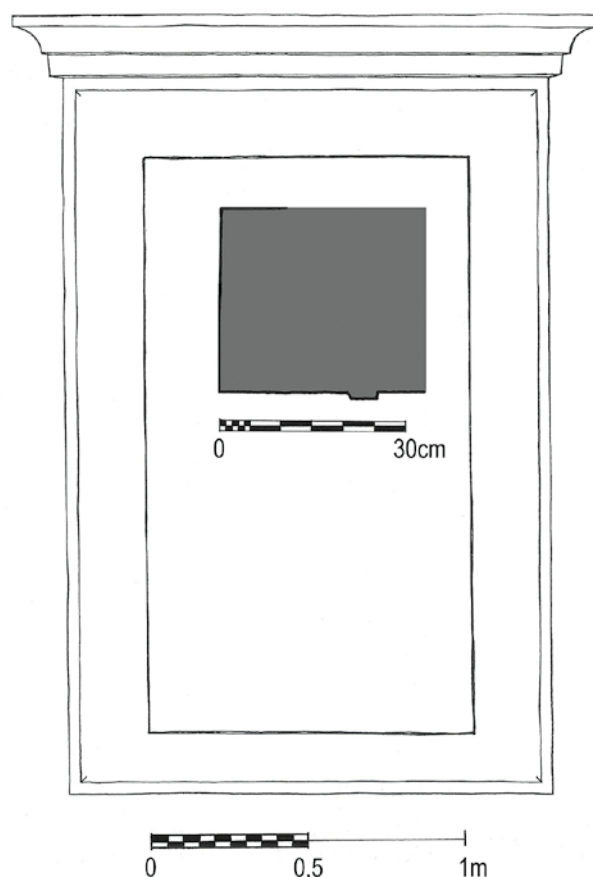
Jistotu, danou výsledky průzkumů, máme v otázce záklenutí obou podlaží západní dostavby – valené výsečové klenby bychom sice na základě tvaroslovných znaků mohli datovat až do pokročilejšího novověku, nicméně na zdivu nad klenbou přízemí se nedochovaly zbytky omítek ani starších forem zastropení či zaklenutí. Naopak, zjištěné ústupky pro osazení klenebních pat jednoznačně dokládají záměr na zřízení valené klenby již v době výstavby. Klenby v interiéru proto datujeme již do první fáze výstavby západní části dvorního křídla. Povrchové úpravy v exteriéru prezentuje tenká, kvalitně utažená a bílým vápenným nátěrem pokrytá omítka na cihlovém zdivu nad oknem 1. patra, která současně určuje i výšku zděné části křídla. Nádvorní fasády ani v dochovaných nejvyšších partiích

s exteriérovými omítkami nenesou stopy svislých dřevěných příložek, zřetelné v téže výšce na většině vnějších fasád. Zde tyto příložky patrně vynášely podstřešní patro lehčí konstrukce. Jejich absenci na nádvorních fasádách pak lze nejspíše vysvětlit tím, že zde ochoz či podstřešní patro neexistovalo a na zděnou korunu zdi již nasedalo zastřešení neznámé podoby.

Pozdně gotické přestavby dvorního křídla podle všeho probíhaly kolem roku 1500 a v několika výše definovaných dílčích fázích se zřejmě rozprostřely i do prvních desetiletí 16. století. Podnět k těmto stavebním akcím, prováděným v celé tvrzi, lze nejpravděpodobněji hledat v majetkovém a dispozičním rozdělení tvrze mezi trojici Havlových synů (Viléma, Kuneše a Haška z Vrchlabí). Výsledný rozsah pozdně gotických přestaveb nakonec zřejmě určila nutnost umístění trojice plnohodnotných bytů zmíněných bratří Kurovských. Určité tápání, projevující se stopami ne zcela systematické výstavby, je ostatně charakteristické právě pro situaci v dvorním traktu jižního křídla. Je zjevné, že velmi dynamický stavební vývoj tvrze probíhal v době kolem a po roce 1500 v rámci vícero stavebních mikrofází, jejichž rozsah dnes již nelze bezchybně specifikovat.

Vilém z Vrchlabí zemřel někdy kolem přelomu let 1539/1540 a léno Kurovice přešlo na jeho syna Oldřicha z Vrchlabí. Ten přijal léno tvořené tvrzí a vsí Kurovice s mlýnem a vsí Třebětice i za své bratry Havla a Kuneše. Bratři Kurovští z Vrchlabí se o statky rozdělili v roce 1554 a Kurovice s tvrzí obdržel Oldřich. Po jeho smrti v roce 1562 léno získal jako dědictví Jáchym Zoubek ze Zdětína; v tomto rodě statek zůstal až do roku 1596. Po Jáchymu Zoubkovi následoval jeho syn, Jan Bohuslav Zoubek a ještě později mladší syn Jáchym Vilém Zoubek, který v roce 1587 držel i ves Třebětice.²⁶⁾ V roce 1591 se jako držitelka tvrze uvádí sestra Jáchyma Viléma, Salomena, provdaná Donínová. Mezi lety 1595–1603 panství spadalo přímo pod správu olomouckého biskupství, v letech 1603–1604 držel Kurovice Alexandr Jošt Haugvic z Biskupic. Zejména éra Zoubků ze Zdětína, zastávajících významné zemské úřady, je spojena s renesančními přestavbami kurovické tvrze. Nějakou stavební činnost nejspíše vyvolal i požár tvrze v roce 1595, který zřejmě poškodil především druhé patro.

Tvarosloví některých architektonických prvků tvrze dovoluje usuzovat i na stavební úpravy paláce v desetiletích kolem poloviny 16. století, v pojednávaném dvorním křídle jižního paláce však stopy těchto úprav hledáme marně. Naopak, zcela zřetelná je rozsáhlá renesanční přestavba sídla za Jáchyma Zoubka ze Zdětína, kladená do 60. let 16. století. Zdaleka nejpodstatnějším renesančním stavebním počinem byla výstavba 2. patra tvrze. Dosud se předpokládalo vznik tohoto patra až v 1. třetině 17. století, nově odkryté stavební detaily i dendrodata z ojediněle dochovaných dřevěných prvků však této dataci nenasvědčují a upozorňují na starší, renesanční původ celého podlaží. V první fázi renesanční výstavby vzniklo 2. patro nad celým západním a severním křídlem, ale i nad dvorním traktem jižního křídla tvrze. Nové prostory se komunikačně vázaly na nevelkou, původně plochostropou předsíň, napojenou na arkádovou chodbu v nejvyšším podlaží komunikačního traktu západního palácového křídla.

Obr. 33: Kurovice, tvrz, dokumentace pozdně renesančního okenního ostění ve druhém patře dvorní fasády jižního křídla.

Časté devastace druhého patra požáry řešilo několik následných renesančních oprav. Snad po ohni z roku 1595 patrně vzniklo i točité schodiště, vetknuté do styku západního a jižního křídla.²⁷⁾ Schodiště, přístupné z předsíně jednoduchým portálem bez kamenného ostění, spojovalo 2. patro s podkrovím. Přestože bylo schodiště později odstraněno (včetně východní zdi), dosud si dochovalo západní část obvodového pláště i nerovnostmi, indikujícími polohu vnitřního šneku (obr. 27, 29). Jižní zeď pláště schodiště nad vstupem z předsíně vynášel mohutný trám, vytesaný z dubu smýceného po roce 1585.²⁸⁾ Existence točitého schodiště vysvětluje i polohu cihlového pilíře, na exteriéru vetknutého do koutu mezi dvorním traktem západního paláce a jižního křídla. Západní úsek 2. patra dvorní zdi jižního křídla je dnes tvořen prostým cihlovým zdívem a žádné pozůstatky pláště schodiště si neuchoval – nevíme proto, jakým způsobem se renesanční schodiště projevovalo na dvorním průčelí jižního křídla tvrze.

Nejspíše již při obnově tvrze po ohni roku 1595 byla dosavadní menší okna 2. patra nahrazena okny rozměrnějšími (šířky 1,05–1,10 m, výšky 1,85 m), vsazenými do segmentově zaklenutých interiérových nik (obr. 33).²⁹⁾ Jak dokládá také situace na dvorní fasádě jižního křídla, tyto okenní otvory postrádaly tesaná ostění, měly jen jednoduchou omítkovou šambránu s vnější lištou a stejně prosté, rovné a vespod prožlabené nadokenní římsy s jádrem z vykonzolovaných cihel. Shodné provedení charakterizuje i portál na schodišti, stoupajícím ze sálu v 1. patře západního křídla do arkády 2. patra. Zajímavým detai-

lem dvorního průčelí je i poloha římsy, protínající okna přibližně v polovině.³⁰⁾

Kamenická práce se v rámci renesanční přestavby po roce 1595 uplatnila pouze u jednoduchých, interiérových portálů, tesaných z pískovce. Pravoúhlý portál (rozměry: 0,97 × 1,84 m), sestavený z dvou monolitických stojek a překladu, charakterizuje jednoduše olištované ostění, doplněné profilovanou nadpražní římsou s typickým esovitým tvarováním spodní části a subtilní, pravoúhlou krycí deskou. Prostá profilace je orientována do interiéru sálu jižního křídla. Portál se tedy shoduje s dalšími, obdobnými portály ve 2. patře tvrze, které však uprostřed překladu disponují štítkem s erbovním znamením biskupa Františka kardinála Dietrichsteina (období episkopátu 1599–1636) a mohou tedy být poněkud mladší.

Rozměrná zazdívká v rozsahu nejvýchodnějšího úseku obvodového zdiva 2. patra dvorní zdi nespíše indikuje někdejší existenci dveřního otvoru, vedoucího na ochoz východní hradby. Situování a šířka portálu by tak respektovaly šířku hradebního ochozu, vykonzolovaného na straně do nádvoří prostřednictvím dřevěných či kamenných nosníků. Na takové řešení ochozu ostatně poukazuje slabě zřetelný negativ konzoly v úrovni podlahy 2. patra právě na fasádě dvorního traktu jižního křídla. Vzhledem k odstranění horní partie hradby však uvedené řešení zůstává pouze pravděpodobnou hypotézou.³¹⁾

Snad s renesanční přestavbou paláce můžeme spojit novou povrchovou úpravu dvorních fasád, doloženou právě nálezy z dvorního traktu jižního křídla. Starší, bílý nátěr exteriérových omítek byl překryt nátěrem ve světle žlutém odstínu. Zdá se, že tato mladší úprava sále respektovala starší stav okenních paspart, řešených v kontrastním tónu. Podle nepatrných nálezu z ostatních, exteriérových fasád objektu (např. druhé patro severního křídla) můžeme soudit, že světle žlutavý nátěr fasád vznikl patrně při první renesanční přestavbě v pokročilých 60. letech 16. století, případně kolem roku 1570. Tato datace však může být pouze hypotetická (obr. 32 B).

Následující dvě staletí se do stavebních dějin dvorního traktu jižního křídla viditelně nezapsala – dokumentovatelné jsou až opravy po požáru z počátku června 1866, který postihnul tvrz, hospodářský dvůr i blízký kostel sv. Kunhuty. Na tvrzi oheň strávil střechu a stropy nejvyššího podlaží, poškozeny zřejmě byly i trámové stropy v 1. patře. Obnova poškozeného objektu proběhla poměrně rychle, což prokázal dendrochronologický průzkum stropních konstrukcí nejvyššího podlaží. Trámy stropu nad 2. patrem jižního křídla byly vytesány z jedlí, smýcených již v sezoně 1863/1864. Do roku 1866 zařadila dendrochronologie i smýcení jedlí, použitých ve stropě místnosti v 1. patře dvorního křídla.³²⁾ Je zřejmé, že adaptace po požáru, zacílená na úpravu místností patra k obytnému využití, s sebou nesla také řadu drobnějších zásahů – úpravu spodní části pozdně středověkého komína na dveřní otvor, osazení nových okenních a dveřních výplní, ještě později nový stropní podhled související s přepříchováním, atd. Vrstva 19. století však z velké části zanikla při přípravě na komplexní rekonstrukci tvrze pro muzejní využití, které však objekt, vlivem změny společenských poměrů po roce 1989, se štěstím uniknul.³³⁾

Tato práce vznikla v rámci plnění výzkumného cíle NPÚ: Výzkum nemovitých památek v ČR. Aplikace nových metodik průzkumu a dokumentace – ohrožené druhy památek a jejich vybrané exempláře, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury ČR na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

Mgr. Jan Štětina – Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži

POZNÁMKY

- 1) V. Nekuda – J. Unger, Hrádky a tvrze na Moravě. Brno 1981, s. 170; J. O. Eliáš, Tvrz Kurovice. Stavebně historický průzkum. SÚRPMO Brno, 1982, rkp. (uloženo v archivu NPÚ ÚOP v Kroměříži); Týž, Tvrz Kurovice. Podpovrchový průzkum, fotodokumentace a vyhodnocení. SÚRPMO Brno, 1983, rkp. (uloženo v archivu NPÚ ÚOP v Kroměříži); B. Samek, Umělecké památky Moravy a Slezska 2 (J/N). Praha 1999, s. 286–287; M. Pláček, Tvrz Kurovice (okr. Kroměříž), in: I. Hlobil – M. Perůtka ed., Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400 – 1550. Olomouc 1999, s. 161–162; Týž, Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů hrádků a tvrzí. Praha 2001, s. 327–329.
- 2) J. Štětina, K obnově dvou významných kulturních památek ve Zlínském kraji, in: Ingredere hospes 2017. Kroměříž 2017, s. 83–87.
- 3) Týž, Nová zjištění z tvrze v Kurovicích, in: Dějiny staveb 2012, Plzeň 2013, s. 221–240.
- 4) Ke stavebnímu vývoji objektu neaktuálnější a souhrnně D. Janiš – J. Štětina, Kurovice, in: D. Janiš – R. Vrla a kol., Hradby Zlínského kraje. Lukov 2018, s. 144–153.
- 5) J. Štětina, Kurovice (okr. Kroměříž). Tvrz, architektonické prvky. Kroměříž 2017, rkp. (nálezořá zpráva uložena v archivu NPÚ ÚOP v Kroměříži).
- 6) Kámen byl též přímou v okolí Kurovic již od středověku.
- 7) J. Štětina, Kurovice, hrad. Výsledky stratigrafického průzkumu omítek na části dvorní fasády jižního křídla. Kroměříž 2018, rkp. (nálezořá zpráva uložena v archivu NPÚ ÚOP v Kroměříži).
- 8) Tento detail se zatím nepodařilo plně vysvětlit, zřejmě souvisí s jednotlivými technologickými kroky výstavby.
- 9) Sondy do omítek po bocích západního vyústění chodbičky odhalily cihlové dozdívký a prokázaly, že chodbička je dodatečně prolomena do zdiva gotické hradby. Cihlový pas se klenul i nad vstupem do chodbičky v interiérovém lici, jejíž plochostropé řešení je nespíše až novověkého původu.
- 10) Pokus o dendrochronologickou dataci jižního nosníku prevetu nebyl úspěšný.
- 11) D. Janiš – J. Štětina, o. c. v pozn. 4, s. 145.
- 12) J. Štětina, Příspěvek k poznání stavebního vývoje tvrze v Kurovicích v 15. století, in: Dějiny staveb 2013, Plzeň 2013, s. 281–287.
- 13) Dvorní zeď křídla přezdíla starší otvor ve východní hradbě, situovaný přibližně v úrovni stávající klenby nad přízemím dvorního křídla. Tento obdélný otvor souvisí snad s blíže nerekonstruovatelnou situací při nádvořním lici východní hradby. Datace otvoru je nejistá, vznikl nespíše ještě před první fází pozdně gotické přestavby, tedy před rokem 1460. Dub, využitý k vytesání trámu teprve druhotně použitého ve funkci překladu, byl podle dendrodatace smýcen mezi lety 1380–1397. Hodnocení situace v této partii východní hradby se však již vymyká z tématu příspěvku. J. Štětina, o. c. v pozn. 3, s. 233.
- 14) Komín první fáze kurovické kuchyně byl tedy řešen analogicky jako dosud dochovaný komín pozdně gotické kuchyně na západočeském hradě Roupově. D. Menclová, České hrady II. Praha 1972, s. 434.
- 15) D. Janiš – R. Vrla – J. Langová, Malenovice, in: D. Janiš – R. Vrla a kol., o. c. v pozn. 4, s. 31, s. 179–189.
- 16) D. Janiš – J. Štětina, o. c. v pozn. 4, s. 143–144.
- 17) Široká okna se segmentovými záklenky jsou charakteristickým znakem pozdně gotických a renesančních kuchyní. Rozměrným goticko-renesančním okenním oknem se segmentovým završením je vybavena kuchyně, situovaná v přízemí severozápadního křídla hradu v Uherském Ostrohu nebo např. renesanční kuchyně v přízemí severního křídla zámku v Černé Hoře z 60. let 16. století (zde je dokonce zdvojené okno).
- 18) Portál dosud lemuje pozůstatek hlazené omítkové pasparty. Posouzení povrchových úprav však brání novodobý nátěr portálu.
- 19) Starší omítky se vyskytují na nárožích arkýřku a horní ploše ustou-

pené části průčelí. Mladší omítky dobíhají ke kamennému okennímu ostění a náleží jim i zmíněná pasparta. Mladší vrstva byla na vrstvu starší přetažena tak, že styk obou omítkových vrstev zůstává dodnes dobře patrný, ač omítky následně získaly společnou povrchovou úpravu bílým vápenným nátěrem.

- 20) Severozápadní nároží kuchyňského křídla bylo opatřeno kvalitní exteriérovou omítkou s bílým vápenným nátěrem, jíž však nenacházíme nad klenbou přízemí dodatečné západní přístavby. Zde snad vnější omítka nebyla provedena, jedním z možných důvodů je plánovaná brzká realizace zmíněné přístavby.
- 21) Výkop předcházející stavbě technologické místnosti pod západní částí dvorního křídla odkryl některé neznámé stavební konstrukce a archeologické situace. Nejpodstatnějším nálezem byla dvojice paralelních, kamenných zdí, nacházejících se pod terénem přibližně v místě portálu do přízemí vnějšího traktu jižního křídla. Zdivo je nejspíše možné spojit s přestavbou kolem roku 1460. Zdiva zřejmě poukazují k existenci neznámých konstrukcí, nebo později zaniklých komunikačních řešení v tomto prostoru.
- 22) Interpretační nejistota je v případě fragmentárně dochovaného topeniště dána jeho neuváženou demolicí v závěru 80. let 20. století. Podezření západní části topeniště je vysvětlitelné blízkostí vstupu ze západního komunikačního traktu (dnešní vstup se nachází v primárním umístění).
- 23) V případě tvaru okénka (o jeho složitějším vývoji výše) se mohlo jednat o pouhé formální převzetí tvaru bez jakéhokoli funkčního opodstatnění.
- 24) Ostění pasu ze vstupní místnosti severního křídla na schodiště do patra; ostění portálu ze vstupní místnosti severního křídla do vnitřního nádvoří; ostění pasu, jímž se přízemí komunikačního traktu západního paláce otevírá do nádvoří; zmíněné ostění pasu v přízemí západní vestavby dvorního křídla.
- 25) Přesto je nutno zmínit řešení komunikace do patra protilehlého, severního křídla. Byla vedena z nádvoří schodištěm do přechodu, rozepjatého nad severozápadním koutem nádvoří. Z něj vedl vstup do obytných prostor v patře severního, ale i západního křídla. U zmíněného detailu jižního křídla je až do hloubkového průzkumu situace nutno zvážit např. i možnosti nedokončení původního záměru.
- 26) Erb Jana Bohuslava Zoubka ze Zdětína spolu s erby Anny ze Zástřízl a Kunky z Korotína jsou na desce z roku 1582, osazené v boční zdi lodi na evangelní straně kurovického kostela sv. Kunhuty.
- 27) Stavební vývoj této části je zatím plně neobjasněn – není totiž zřejmé, zda schodiště nenáleží až mladší renesanční adaptaci, jak naznačuje dendrodatum. Komplikovanějšímu vývoji této části tvrže odpovídá i zjištění stop renesančního trámového stropu nad klenbou předsíně před vstupem do druhého patra dvorního traktu.
- 28) Výsledky dendrochronologického průzkumu, prováděného na tvrzi Ing. Tomášem Kynclem, jsou uloženy ve spisovém archivu NPÚ ÚOP v Kroměříži.
- 29) Omítka, pokrývající zdivo bezprostředně navazující na novější okna, má výrazně odlišnou barvu a složení nežli omítka renesanční. Odlišují se taktéž cihly použité pro obezdívku oken mladší fáze.
- 30) Toto řešení je v rámci celé tvrže ojedinělé; na vnějších fasádách římsa probíhá v úrovni okenních parapetů.
- 31) Obdobná situace, patrná v odpovídající partii dvorní fasády severního křídla, však hypotézu o situování vstupu na ochoz hradby posiluje.
- 32) Výsledky dendrochronologického průzkumu, prováděného na tvrzi Ing. Tomášem Kynclem, uložené ve spisovém archivu NPÚ ÚOP v Kroměříži.
- 33) Za ochotu a pomoc při průzkumu tvrže a zpracování výsledků děkuji Martinu Malinovi (tvrz Kurovice), Tomáši Kynclovi (DendroLab Brno), Daně Běhalové a Lence Melichové (NPÚ ÚOP v Kroměříži) a Miroslavu Lancovi (NPÚ ÚPS v Kroměříži).

DIE FESTE IN KUROVICE – DIE BAUENTWICKLUNG IHRES KÜCHENTRAKTES

Der Beitrag rekapituliert die heutige Erkenntnisstufe vom Hoftrakt des Palassüdflügels der Feste in Kurovice (Bez. Kroměříž [Kremser]). Wohl schon im Rahmen einer Renovierung des älteren Ansitzes gegen 1460 erbaute man den einräumigen erdgeschossigen, vor den quadratischen Turm in den Hofraum vorgelagerten Flügel. Der gewissen Isoliertheit des Zubaus entspricht auch seine Funktion – darin befand sich die neue Küche. Man darf ganz hypothetisch davon überlegen, dass sie hat den Raum von identischer Zweckbestimmung im abgerissenen Risalit vor der Hoffront des alten Westpalas ersetzen können. Der achteckige, aus hohen Ziegeln gemauerte Rauchfangmantel ruhte auf segmentgewölbten Trompen, die z. T. über dem jüngeren Erdgeschossgewölbe erhalten sind. Die erste Phase der Küche war nur erdgeschossig gewesen, das Wohngeschoss wurde erst in der späteren spätgotischen Umbauphase aufgebaut. Im Zusammenhang mit den grundsätzlichen spätgotischen Umbauten gegen und nach 1500, also unter Vilém v. Vrchlábí wurde auch der Küchenflügel umgebaut. Seine bislang erdgeschossige Masse wurde mit dem einräumigen glattverputzten Ziegel-Wohnaufbau aufgestockt. Diese Erhöhung des Flügels erzwang sich den Abbau des hohen Zentralschornsteins samt seinen Trompen in den Ecken. Die Küche blieb im Erdgeschoss, sie wurde aber mit niedrigerem Tonnengewölbe überwölbt. Der Rauch aus der wohl in der Raummitte situierten Küchenfeuerstelle stieg in den massiven rechteckigen Rauchfang, von dem er in den breiten, kühn in die Nordmauer des quadratischen Turms eingebauten Rauchkanal abgeführt wurde. Am Aussehen erschien die Adaptierung mit dem Einbau eines großen segmentgewölbten (Ausgabe-) Fensters mit einfacher Rundstab-Profilierung, das von schmaler Abfasung und einem Sturzgesims umsäumt ist. Der neue Wohnraum im Küchenflügelobergeschoss war über ein großes vierteiliges Fenster mit überschnittenen feinen Profilen beleuchtet, das mittels erkerartiger Abstufung des anschließenden Mauerwerks akzentuiert war. Das Fenstergewände war von einer im dunkleren Farbton angestrichenen Putzfascie umrahmt, deren Farbe auch über das Gewände gezogen ist. Die glatten, bis geglätteten Putzflächen waren kontrastierend weiß getüncht. Die dritte, wohl unmittelbar anschließende spätgotische Bauphase brachte den Einbau zwischen den kurzen, schon einstöckigen Küchenflügel und dem Kommunikationstrakt des Westpalas herbei. Das Erdgeschoss des Einbaus öffnete sich in den Hof mit einem sehr mäßig spitzigen, aus Ziegeln konstruierten rot angestrichenen Gurtbogen mit weiß gemaltem illusionistischem Fugenschnitt, der das Ziegelmauerwerk imitiert. Dieses dekorative Detail ist identisch mit der Gestaltung der Erdgeschossarkade im Hoftrakt des Westpalas; das belegt wiederholt die schnelle Folge einzelner Bauphasen. Der übereilte und systemlose Vorgang der Bauarbeiten wird auch vom Fakt belegt, dass die subtile Ziegelmauer des Obergeschosses an die verputzte Fassade des unlängst vollendet gewesenen erhöhten Küchenflügels angesetzt wurde. Der unterwölbte Einbau hat nicht nur die Front des Südflügels ergänzt, er hat auch den komfortablen überdeckten Zugang in seine Erdgeschossräume ermöglicht. Der enge Innenraum im Obergeschoss des Einbaus öffnete den Zugang in den Wohnraum über der Küche, er enthielt aber auch eine kleine Feuerstelle (möglicherweise zum Erwärmen der Gerichte?). Der nachfolgende Renaissanceumbau ist in die 1560er bis 1570er Jahre datiert, er hat den Hoftrakt um das flachgedeckte zweite Obergeschoss mit subtilen Ziegelmauern aufgestockt. Mehrere Beschädigungen dieses Niveaus lösten etliche nachfolgende renaissancezeitliche Reparaturen, bei denen die im Fragment erhaltene Wendeltreppe ins Dachgeschoss sowie das heutige Format der Fenster entstanden sind. Die letzte identifizierte historische Schicht stellen die zweckmäßigen Umgestaltungen nach dem Brand 1866, die der Feste und dem Hoftrakt des südlichen Palas die bis in die jüngste Zeit erhaltene Gestalt eingeprägt haben. Während das erste Stockwerk die Hilfswohnräume enthielt, im zweiten Obergeschoss befand sich der Kornboden. Die seit 2006 die Instandsetzung der Feste begleitenden Untersuchungen entdecken schrittweise die verwickelten Entwicklungsperipetien der Feste Kurovice, deren untrennbaren Bestandteil auch die Umwandlungen des Hoftrakts vom südlichen Palas darstellen.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Kurovice (Bez. Kroměříž [Kremsier]), Feste, Grundriss in der Erdgeschosshöhe. Ersichtlich gemacht ist die Lage des untersuchten Hoftrakts des südlichen Palas (alle Abbildungen J. Štětina, 2017–2018).

Abb. 2: Kurovice, Feste, südlicher Palasflügel, Nordtrakt-Hoffassade.

Abb. 3: Kurovice, Feste, Skizze der Fassade vom Hoftrakt des südlichen Flügels mit Bezeichnung der Hauptbefunde: 1 – vortretendes Küchenflügelgrundament; 2 – das nachträglich eingebaute Küchenfenstergewände; 3 – abgehauenes Fenstersturzgesims; 4 – zwei Ziegelscharen in der Fensterbankhöhe; 5 – Paar von abgefasten, in die Ecke des spätgotischen Küchenflügels sekundär eingemauerten Baugliedern; 6 – der mäßig spitzige Backsteingurtbogen im Erdgeschoss des nachträglich angeschlossenen Hofflügelwestteils; 7 – Hofflügel, Wohnraumfenster im 1. Stock; 8 – Hofflügel, spätgotische einschichtige Putzflächen, in der Umgebung des Fensters im 1. Stock eine verwickeltere Entwicklung ausweisend; 9 – Hofflügel, nachträglich angeschlossener Westteil, Ziegelmauerwerk; 10 – Hofflügel, Westteil, 1. Obergeschoss, Sturzbogenfüße von einem wahrscheinlich mit Rundbogen abgeschlossenen Fenster; 11 – östliche Wehrmauer, abgerissener Oberteil; 12 – wahrscheinlich das Negativ des den Wehrgang der Wehrmauer in der Hofrichtung erweiternden waagerechten Trägers; 13 – Mauerkrone der spätgotischen Front, ohne Spuren der Überdachung oder des vorspringenden Geschosses; 14 – Ziegelmauerwerk des renaissancezeitlichen 2. Obergeschosses mit Spuren des Außenputzes; 15 – östliches Fenster des 2. Obergeschosses mit erhaltener renaissancezeitlicher Putzfasche und Sturzgesims; 16 – Ziegelausfüllung im Zusammenhang mit der Erweiterung (dem Durchbruch) des Fensters ins heutige Format; 17 – später erneuerte westliche Fensteröffnung im 2. Obergeschoss; 18 – Risslinie, wahrscheinlich mit der Lage der Tür zum Wehrgang zusammenhängend; 19 – destruiertes Gesims; 20 – Ziegelverblendung nach der verschwundenen Treppe; 21 – Ziegelverblendung, wohl aus dem 19. Jahrhundert, und Mauerkrone aus Ziegeln; 22 – schräge Spur nach der Dachebene des neuzeitlichen erdgeschossigen Hauses an der teilweise abgebauten östlichen Wehrmauer; 23 – Masse der teilweise abgebauten östlichen Wehrmauer, bei der Stoßlinie mit der Hoffront etliche Holzstürze einer mittelalterlichen Öffnung unbekannter Funktion; 24 – spätgotischer Westflügel-Kommunikationstrakt, Frontansicht.

Abb. 4: Kurovice, Feste, Hoftrakt, Erdgeschoss, Küchenfenstergewände, Dokumentation. Grau – abgehauenes Sturzgesims.

Abb. 5: Kurovice, Südflügel, Hoftrakt, spätgotisches Wohnraumfenstergewände im Obergeschoss. Punktiert – Putzfasche.

Abb. 6: Kurovice, Feste, Detail der Profilierung des spätgotischen Gewändes im 1. Obergeschoss mit geritzter Putzfaschenlinie.

Abb. 7: Kurovice, Feste., spätgotische Putzflächen, Detail der Putzfasche und Reste der Tünchen beim linken Fenstergewändepfosten. Rechts der Fenstergewänderand, an den die wohl ockerfarbig angestrichene Putzfasche angeschlossen ist. Links der Fassadenputz, in der Spätgotik weiß getüncht, wahrscheinlich in der Renaissance weißgelb überstrichen.

Abb. 8: Kurovice, Feste, Anschlussdetail von zwei Putzschichten rechts von der oberen Partie des spätgotischen Fenstergewändes im 1. Stock (Pfeil). Jede der nacheinander aufgetragenen Putzschichten war weißgetüncht.

Abb. 9: Kurovice, Feste, Anschluss des Gurtbogens über dem Eintrittsraum im Erdgeschoss an den Außenputz der älteren Hofflügelphase.

Abb. 10: Kurovice, Feste, Ziegelturmbogen mit Anschluss an den spätgotischen Putz (oben), mittels dessen sich der Eintrittsraum im Erdgeschoss des Hoftrakts in den Hof öffnet.

Abb. 11: Kurovice, Feste, Situation in der Stelle der Eingangsöffnung(?) vom 2. Hofflügelobergeschoss zum Wehrgang der später erniedrigten östlichen Wehrmauer (links unten).

Abb. 12: Kurovice, Feste, Südflügel, Hoftrakt, östliches Fenster im 2. Stock, nachträglich in die ältere Umfassungsmauer der ersten Renaissance-Phase durchgebrochen (s. die Situation rechts und links von den vertikalen Teilen der wiederhergestellten Putzfasche).

Abb. 13: Kurovice, Feste, Südflügel, Grundriss vom Erdgeschoss mit Auswertung der Bauentwicklung (Baualtersplan), Hoftrakt oben: 1 – Mauerwerkpartien aus dem späten 14. Jahrhundert; 2 – Planänderung, Abschluss des 14. Jahrhunderts; 3 – Bauphase gegen 1460; 4 – Bauphase gegen 1500; 5 – Bauphase kurz nach 1500; 6 – erste Renaissance-Phase, Umbau wohl in den 1560er Jahren; 7 – zweite Phase vom Renaissance-Umbau, nach 1595; 8 – Adaptierungen aus dem 18.–20. Jahrhundert.

Abb. 14: Kurovice, Feste, Räume A, B (Erdgeschoss) und C, D (1. Obergeschoss), Dokumentierung des südlichen Mauerhaupts mit Auszeichnung der Hauptbefunde: 1 – Paar von parallelen Mauern, unter dem Erdgeschossportal freigelegt; 2 – Fundament der Westmauer vom spätgotischen Küchenflügel; 3 – Südflügel, Erdgeschossportal vom äußeren Trakt; 4 – Westlicher Palas, Laibung des Portals zwischen dem Erdgeschoss und

dem Kommunikationsflügel; 5 – nordwestliche Turmecke; 6 – Durchgang zwischen der Küche und dem Turmerdgeschoss; 7 – Küche, Seitenabdrücke des Rauchfangs der zweiten Phase; 8 – Rauchabzug zum Schornstein in der nördlichen Turmmauer; 9 – Torsos von Ziegel-Eckgewölben (Trompen) nach dem später verschwundenen Zentralschornstein; 10 – gefügtes Rohziegelmauerwerk mit einem Kragstein; 11 – Abdruck einer Seite der vorausgesetzten Feuerstelle bei der Südmauer; 12 – Rauchabzug von der Feuerstelle in den Schornstein; 13 – Lage der vorausgesetzten Heizstelle im Wohnraum mit Sturzbogenfüßen, die Öffnung wurde später für Errichtung einer Tür erweitert; 14 – Projektion des Rauchkanals in der Turmnordmauer.

Abb. 15: Kurovice, Feste, Eingangsraum A, Westwand, Fragment der Oberflächenbehandlung mit Rohziegeln vom Sturzbogen der nördlichen Nische.

Abb. 16: Kurovice, Feste, Raum B (Küche), Nordwand, Gesamtansicht mit der Nische des Hoffensters und dem freigelegten Fundament einer gemauerten Konstruktion vor dem Fenster.

Abb. 17: Kurovice, Feste, Raum B (Küche), Rest der hölzernen Fensterbank der älteren Phase des Nordwandfensters, in der westlichen Laibung der heutigen Fensterntische erhalten. Das Höhenniveau der Platte kollidiert mit jenem der Fensterbank des heutigen, nachträglich eingebauten Fensters.

Abb. 18: Kurovice, Feste, Raum B (Küche), Südwand, Gesamtansicht des Befunds mit Turmerdgeschoss-Eingang und Negativ vom Rauchfang der jüngeren Phase der Küche (oben).

Abb. 19: Kurovice, Feste, Raum B (Küche), Negativ des Rauchfangs der jüngeren Phase der Küche mit deutlicher Verblendung des Rauchkanals in der Nordmauer des Turms (oben). Der Putz zwischen der Wölbung und der Blende entstand in der ersten Bauphase und hängt mit den Eckgewölben (Trompen) des primären Schornsteins zusammen. Pfeile zeigen die Stellen der Ankerung der Balken vom unteren Rahmen des Küchenrauchfangs (unten).

Abb. 20: Kurovice, Feste, Südflügel, Grundriss in der Höhe des 1. Obergeschosses, Hoftrakt oben. Auswertung des Mauerwerks s. Abb. 13.

Abb. 21: Kurovice, Feste, Raum C, Reste des an die Südwand angeschlossenen Rauchabzugs, links der Kragstein, der ursprünglich die obere Partie des Schornsteinmantels stützte.

Abb. 22: Kurovice, Feste, Raum C, Westwand mit dem Eingang vom Kommunikationstrakt (links) und mit der zum Teil durch spätere Mauerblende überdeckten Nische (rechts), Gesamtansicht. Unter dem Fußboden deutliche Gerüstholzlager.

Abb. 23: Kurovice, Feste, Raum C, spätgotisches Türgewände zum Wohnraum. Dokumentation, punktiert – Ausmaß der bis zum Steingewände gezogenen Putzfasche.

Abb. 24: Kurovice, Feste, Raum C, Anschluss der Putzfasche und des nördlichen Pfostens des spätgotischen Wohnraumportalgewändes.

Abb. 25: Kurovice, Feste, Raum D, Rest der Trompe des Küchenschornsteins in der Nordostecke über dem späteren Küchengewölbe.

Abb. 26: Kurovice, Feste, geschmiedeter Maueranker der jüngeren Phase des Küchenrauchfangs im Erdgeschoss, im westlichen Gewölbeselement über dem Erdgeschossraum A erhalten.

Abb. 27: Kurovice, Feste, Südflügel, Grundriss vom 2. Obergeschoss, Hoftrakt oben: s – Wendeltreppe. Auswertung des Mauerwerks s. Abb. 13.

Abb. 28: Kurovice, Feste, 2. Obergeschoss, Raum E, obere Partie des Renaissanceportals mit Holzsturz (dendrochronologische Datierung nach 1585), deutlicher abgehauener Teil vom Wendeltreppenturm (rechts oben).

Abb. 29: Kurovice, Feste, 2. Obergeschoss, Raum E, Rest des Wendeltreppenschachtes in den Dachraum. Das abgebaute östliche Mantelsegment ist noch am Deckeneinschub aus der Zeit nach dem Brand 1866 deutlich.

Abb. 30: Kurovice, Feste, Rekonstruktionsversuch des abgebauten Schornsteins der ersten Phase der spätgotischen Küche (rot). Pfeile zeigen die Lage von den den Rauchfang austragenden Trompen in den Raumecken (k) und das mögliche Höhenniveau des Ansetzens des Dachs in der ersten Phase der Küche (s?).

Abb. 31: Kurovice, Feste, der in die Turmnordmauer nach dem Aufheben der älteren Phase des Zentralschornsteins und dem Aufbau des 1. Obergeschosses des Hoftrakts eingebaute Schornstein, Durchblick.

Abb. 32: Kurovice, Feste, Südflügel, Hoftrakt, Fassade, Rekonstruktionsversuch in zwei Schlüsselphasen: A – Zustand nach dem Abschluss des spätgotischen Aufbaus im 1. Drittel des 16. Jahrhunderts; B – Zustand nach den renaissancezeitlichen Umbauten zu Beginn des 17. Jahrhunderts.

Abb. 33: Kurovice, Feste, Südflügel, Hoffassade, Dokumentation des spätrenaissancezeitlichen Fenstergewändes im 2. Obergeschoss.

(Übersetzung J. Noll)